

ชุดเพยแพร่่องค์ความรู้ตามแนวพระราชดำริ

๓ ทศวรรษ กปร.

"...มีคนบอกว่าโครงการพระราชดำริแต่ละต้อง
ไม่ได้ ชื่อนี้เป็นความคิดที่ผิด หรือเป็น
ความคิดที่ไม่ถูกต้องนักเพราะหากโครงการ
พระราชดำริแต่ละต้องไม่ได้ เมืองไทยไม่เจริญ
พระราชดำรินั้น ก็เป็นความคิดของ
พระราชา ถ้าความคิดของพระราชาแก้ไข
ไม่ได้ ก็หมายความว่าเมืองไทยมีความ
ก้าวหน้าไม่ได้..."

พระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๖
ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต

"โครงการพระราชดำริ แต่ละต้องได้"

คำนำ

๓ ทศวรรษ กปร.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ได้จัดทำหนังสือชุด “เผยแพร่องค์ความรู้ตามแนวพระราชดำริ” ในปี ๒๕๕๘ เพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ ๖๐ พรรษา ๒ เมษายน ๒๕๕๘ โดยรวบรวมหนังสือที่สำนักงาน กปร. จัดพิมพ์แล้ว มาดำเนินการปรับปรุงเพิ่มเติมสาระสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวอย่างของความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาตามแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และการทรงงานสานต่อพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี รวมถึงเรื่องราวการสนองพระราชดำริของสำนักงาน กปร. ที่ก่อให้เกิดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินับมากกว่า ๔,๐๐๐ โครงการทั่วประเทศ และการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติใช้ในรูปแบบต่าง ๆ พร้อมตัวอย่างการประยุกต์ใช้ที่ถูกต้อง ตามคำแนะนำและข้อเสนอแนะของ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี ซึ่งได้ให้ข้อคิดชี้แนะเนื้อหาที่มาจากพระราชดำริ เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้ใช้ในการศึกษาได้อย่างง่าย ๆ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างรวดเร็วจากผลสำเร็จและตัวอย่างที่มีให้เห็นเป็นรูปธรรมในทุก ๆ ด้านและทุกมิติ

ดังนั้น สำนักงาน กปร. จึงได้จัดทำหนังสือชุดเผยแพร่องค์ความรู้ตามแนวพระราชดำริ
จำนวน ๔ เล่ม ประกอบไปด้วย

- ๑) หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
- ๒) เศรษฐกิจพอเพียง
- ๓) ทรงงานสานต่อสร้างสุขสู่ปวงประชา
- ๔) ๓ ทศวรรษ กปร.

สำหรับหนังสือชุดเผยแพร่องค์ความรู้ตามแนวพระราชดำริ เล่มที่ ๔ “๓ ทศวรรษ กปร.”
เล่มนี้ จะกล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของสำนักงาน กปร. ที่ดำเนินงานสนองพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ และพระบรมวงศ์ มาเป็นระยะเวลากว่า ๓๐ ปี
จนกระทั่งมีการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า ๔,๐๐๐ โครงการ กระจายทั่ว
ทุกภูมิภาคของประเทศ ปัจจุบัน ยังมีการขยายผลสำเร็จของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริพร้อม
กับการสร้างเครือข่ายมากยิ่งขึ้น โดยในแต่ละภูมิภาคได้นำเสนอผลสำเร็จของโครงการอันเนื่องมาจาก
พระราชดำริในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉยเหนือ และภาคใต้ ที่ก่อเกิดจากพระราชดำริ
และส่งผลกระทบต่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของประชาชนและประเทศชาติอย่างอเนกอนันต์

สำนักงาน กปร.

เมษายน ๒๕๕๙

สารบัญ

๓ ทศวรรษ กปร.

๗

กปร. สานต่อพระราชดำริ เพื่อประโยชน์สุขปวงประชา

๘

ตามรอยเบื้องพระยุคลบาท : การพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

๑๔

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ภาคเหนือ

๑๕

๑๗

๒๐

๒๑

๒๒

๒๓

๒๔

๒๖

๒๗

๒๘

๒๙

๓๐

๓๑

๓๓

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ภาคกลาง

๓๔

๓๖

๓๘

๔๐

๔๒

๔๔

๔๖

๔๘

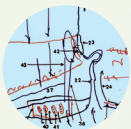
๕๐

๕๒

๕๘

๕๓

๕๙

๕๔

๕๕

๕๗

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๖๐

๖๗

๖๑

๖๙

๖๓

๗๐

๖๕

๖๖

๗๑

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ภาคใต้

๗๓

๘๑

๗๔

๘๒

๗๖

๘๓

๗๗

๗๙

๓๔ ปี มุ่งมั่นสนองพระราชดำริ

๘๔

๓ ทศวรรษ กปส.

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ ตั้งแต่วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ เป็นต้นมา ทรงสอดส่องในทุกข์สุขของพสกนิกรทั้งหลายทั่วทั้งแผ่นดินมาแต่ครั้งต้นรัชกาลสืบเนื่องจวบจนถึงปัจจุบัน ระยะเวลานั้นทรงพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ยังประสบปัญหา จากโรคภัยไข้เจ็บ และสุขภาพอนามัย สาเหตุมาจากการไม่มีความรู้ในการป้องกันและรักษาตนเอง ประกอบกับในระยะแรกนั้นการบริการสาธารณสุขขึ้นพื้นฐานของประเทศ ยังอยู่ในระยะเริ่มต้นของการพัฒนา ดังนั้นการพระราชทานความช่วยเหลือพสกนิกรในระยะแรกจึงเน้นไปในการแพทย์ และสาธารณสุขเป็นส่วนใหญ่ เช่น การรณรงค์ และป้องกันโรค การสร้างอาคารโรงพยาบาลเพื่อรองรับผู้ป่วย และการออกแพทย์เคลื่อนที่ตามโครงการแพทย์หลวงพระราชทาน “เรือเวชพาหน์” เป็นต้น ต่อมาเมื่อปัญหาดังกล่าวเริ่มคลี่คลายไปในทิศทางที่ดีขึ้นจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการพัฒนาขึ้นพื้นฐานด้านต่างๆ แก่ประชาชน เพื่อจักได้เป็นสิ่งที่ช่วยค้ำจุนการพึ่งตนเองในเบื้องต้นให้ได้อย่างมั่นคงและอนาคต โครงการสร้างถนนตลอดจนการสร้างอ่างเก็บน้ำหลายแห่ง จึงบังเกิดขึ้นด้วย พระเมตตาธิคุณซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยปูทางให้การประกอบอาชีพของราษฎรเกิดความผาสุก มั่งคั่งสมบูรณ์ขึ้นได้ดังพระราชประสงค์ ที่จะให้พสกนิกรของพระองค์มีความอยู่ดีกินดีเป็นที่ตั้ง

กปร. สานต่อพระราชดำริ เพื่อประโยชน์สุขปวงประชา

ตลอดระยะเวลากว่า ๓๐ ปี ที่สำนักงาน กปร. ได้สนองพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์ ในการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีผลสัมฤทธิ์เป็นที่ประจักษ์ ส่งผลให้พสกนิกรมีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถพึ่งตนเองได้ และมีความสุขในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ควบคู่กับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ และอื่นๆ ที่เสื่อมโทรมให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ และมีใช้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ ด้วยหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ยึดหลัก “ภูมิสังคม” เป็นพื้นฐานของการพัฒนา และแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ ภูมิศาสตร์ รวมไปถึงสภาพสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อที่มีความแตกต่างกัน ทำให้การดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สามารถแก้ไขปัญหาให้แก่ราษฎรได้อย่างเหมาะสมกับพื้นที่

โครงการพระราชดำริ ทั้งหลายในระยะแรกนั้น มีขึ้นมากมายสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑. โครงการที่มีการค้นคว้าศึกษาทดลองเป็นการส่วนพระองค์ เพื่อจักได้นำไปใช้ในพื้นที และลักษณะงานที่ทรงเห็นว่าเหมาะสม

๒. โครงการที่เริ่มเข้าไปแก้ปัญหาหลักของเกษตรกร เป็นการพัฒนาแบบผสมผสาน (Integrated Development) ซึ่งในระยะแรกจะอยู่ใกล้บริเวณที่ประทับในแต่ละภูมิภาค และค่อยๆ ขยายขอบเขตไปในวงกว้างขึ้น

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีหลายประเภทในระยะแรก มีชื่อเรียกต่างกันว่า

๑. โครงการตามพระราชประสงค์ หมายถึง โครงการที่ทรงศึกษาปฏิบัติส่วนพระองค์กับผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์สาขาต่างๆ เมื่อได้ผลดีแล้ว จึงทรงนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน

๒. โครงการหลวง เป็นโครงการที่ทรงมุ่งพัฒนาชาวไทยภูเขาให้รอดพ้นจากความทุกข์ยากลำเค็ญ ด้วยวิธีการส่งเสริมการปลูกพืชเมืองหนาว ทดแทนการปลูกฝิ่น และลดปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า มาสู่วิถีเกษตรรูปแบบใหม่ที่ทำรายได้ดียิ่งขึ้น

๓. โครงการในพระบรมราชานุเคราะห์ เป็นโครงการที่พระราชทานข้อแนะนำและพระราชดำริให้ภาคเอกชนรับไปดำเนินการพัฒนาในทุกด้าน เพื่อประโยชน์สุขของชาวไทยทั้งมวล เช่น โครงการสารานุกรมไทย สำหรับเยาวชน เป็นต้น

๔. โครงการตามพระราชดำริ คือ โครงการที่ทรงวางแผนพัฒนาและเสนอแนะให้ภาครัฐบาล และทุกส่วนราชการร่วมดำเนินงานตามพระราชดำริ โดยพระองค์เสด็จฯ ไปร่วมทรงงานกับหน่วยงานราชการทั้งหลายด้วย โครงการตามพระราชดำรินี้ ในปัจจุบันเรียกว่า “โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ซึ่งมีกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย

บทบาทหน้าที่ของสำนักงาน กปร.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ในฐานะฝ่ายเลขานุการ มีหน้าที่ในการสนองงานพระราชดำริ ตลอดจนถวายรายงานการดำเนินงานให้ทรงทราบ ทำหน้าที่สำรวจ ศึกษา วิเคราะห์ จัดทำแผนงาน/โครงการงบประมาณ สนับสนุน ประสานงานกับส่วนราชการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ รวมทั้งติดตามประเมินผล การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่การดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และปฏิบัติหน้าที่อื่นใดตามที่มิพระราชกระแสให้สำเร็จลุล่วงเกิดประโยชน์สุขต่อประชาชน

ที่มาของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

การรวบรวมข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ สำนักงาน กปร. ได้กำหนดที่มาของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริจาก ๓ แหล่ง ดังนี้

๑. เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ได้พระราชทานพระราชดำริโดยตรง
๒. เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เกิดจากการที่ราษฎรทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระราชทานความช่วยเหลือ
๓. เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่หน่วยงานได้กราบบังคมทูลรายงานและ/หรือขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยเรียบร้อยแล้ว

สำนักงาน กปร. ได้แบ่งประเภทของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ออกเป็น ๘ ประเภท ดังนี้

๑. โครงการพัฒนาด้านแหล่งน้ำ
๒. โครงการพัฒนาด้านการเกษตร
๓. โครงการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม
๔. โครงการพัฒนาด้านการส่งเสริมอาชีพ
๕. โครงการพัฒนาด้านสาธารณสุข
๖. โครงการพัฒนาด้านคมนาคม/สื่อสาร
๗. โครงการพัฒนาด้านสวัสดิการสังคม/การศึกษา
๘. โครงการพัฒนาแบบบูรณาการ และโครงการพัฒนาด้านอื่นๆ

สำนักงาน กปร. ได้รวบรวมโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ณ เดือนกันยายน ๒๕๕๘ มีจำนวนทั้งสิ้น ๔,๕๙๖ โครงการ แยกเป็นภาคและการพัฒนาด้านต่างๆ สรุปได้ ดังนี้

การพัฒนาด้าน	ภาค					รวม
	เหนือ	กลาง	ตะวันออกเฉียงเหนือ	ใต้	ไม่ระบุ	
๑. โครงการพัฒนาด้านแหล่งน้ำ	๑,๒๐๙	๕๐๙	๘๒๑	๖๐๙	-	๓,๑๔๘
๒. โครงการพัฒนาด้านการเกษตร	๔๖	๔๙	๔๔	๒๗	-	๑๖๖
๓. โครงการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม	๕๕	๔๒	๓๗	๓๒	๓	๑๖๙
๔. โครงการพัฒนาด้านส่งเสริมอาชีพ	๘๘	๓๔	๑๒๒	๙๔	-	๓๓๘
๕. โครงการพัฒนาด้านสาธารณสุข	๑๔	๑๕	๙	๗	๑๐	๕๕
๖. โครงการพัฒนาด้านคมนาคม/สื่อสาร	๑๘	๒๒	๑๙	๒๒	-	๘๑
๗. โครงการพัฒนาด้านสวัสดิการสังคม/การศึกษา	๑๙๙	๗๔	๕๓	๖๓	๔	๓๙๓
๘. โครงการพัฒนาแบบบูรณาการ/อื่นๆ	๑๐๒	๕๙	๕๒	๓๐	๓	๒๔๖
รวม	๑,๗๓๑	๘๐๔	๑,๑๕๗	๘๘๔	๒๐	๔,๕๙๖

(ที่มา : สำนักงาน กปร. , กันยายน ๒๕๕๘)

ตามรอยเบื้องพระยุคลบาท : การพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

● โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ภาคเหนือ

พื้นที่ภาคเหนือ ประกอบด้วย ๑๗ จังหวัด ดังนี้ กำแพงเพชร เชียงราย เชียงใหม่ ตาก น่าน นครสวรรค์ พะเยา แพร่ เพชรบูรณ์ พิษณุโลก แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน สุโขทัย อุตรดิตถ์ และอุทัยธานี ภาคเหนือของประเทศไทยมีลักษณะภูมิประเทศเป็นเทือกเขาที่สลับซับซ้อนทอดตัวยาวจากเหนือลงมาได้ ถือเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารที่สำคัญของประเทศ แต่ในช่วง ๕๐ ปีที่ผ่านมา การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ส่งผลให้มีการบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ป่า เพื่อใช้ทำการเกษตร เช่น การทำไร่เลื่อนลอย ปลูกพืชเชิงเดี่ยว รวมถึงการใช้สารเคมี ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ได้ส่งผลกระทบต่อผืนดิน ป่าต้นน้ำลำธาร แหล่งน้ำ สัตว์ป่า และอื่นๆ

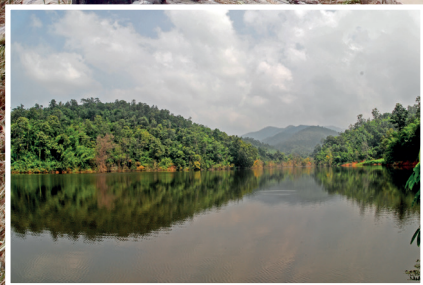
ด้วยเหตุนี้ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมราษฎรในเขตพื้นที่ภาคเหนือและบนภูเขาสูง ได้ทอดพระเนตรเห็นการบุกรุกทำลายป่าตามภูเขาต่างๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งนอกจากจะเป็นการกระทำผิดทางกฎหมายแล้ว ที่สำคัญเป็นการทำลายต้นน้ำลำธารซึ่งเป็นบ่อเกิดของแม่น้ำสายสำคัญโดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และหากปล่อยทิ้งไว้ก็จะทำให้เกิดความเสียหายอย่างใหญ่หลวงส่งผลกระทบต่อวงจรธรรมชาติและชีวิตมนุษย์อย่างรุนแรง

“...การที่จะมีต้นน้ำลำธารไปชั่วกาลนานนั้นสำคัญอยู่ที่การรักษาป่าและปลูกป่าบริเวณต้นน้ำ ซึ่งเป็นยอดเขาและเนินสูง ต้องมีการปลูกป่าโดยไม่ย่นต้น และปลูกไม้พุ่มซึ่งไม้พุ่มนั้นราษฎรสามารถตัดไปใช้ได้ แต่ต้องมีการปลูกป่าทดแทนเป็นระยะ ส่วนไม้ย่นต้นนั้นจะช่วยให้อากาศมีความชุ่มชื้นเป็นขั้นตอนหนึ่งของระบบการให้ฝนตกแบบธรรมชาติ ทั้งยังช่วยยึดดินบนเขาไม่ให้พังทลายเมื่อเกิดฝนตกอีกด้วย ซึ่งถ้ารักษาสภาพป่าไม้ไว้ให้ดีแล้ว ท้องถิ่นก็จะมีน้ำไว้ใช้ชั่วกาลนาน...”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วันที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๒๐

จากปัญหาดังกล่าว ด้วยพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้พระราชทานพระราชดำริในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ จนก่อให้เกิดเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในพื้นที่ภาคเหนือถึง ๑,๗๓๑ โครงการ (สำนักงาน กปร., กันยายน ๒๕๕๘) จากแนวพระราชดำริได้ส่งผลสำเร็จเป็นรูปธรรมเป็นต้นแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ในอดีตพื้นที่บริเวณนี้ เป็นพื้นที่ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ และมีสัตว์ป่าชุกชุม ต่อมาเกิดปัญหาการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า จนมีสภาพเสื่อมโทรม เกิดความแห้งแล้ง ปัญหาไฟป่า และในฤดูฝนเกิดการชะล้างของดิน

การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริ ให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้น บนเนื้อที่ประมาณ ๘,๕๐๐ ไร่ เพื่อศึกษา ทดลอง วิจัย ในการฟื้นฟู และพัฒนาต้นน้ำลำธารที่เสื่อมโทรมให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การปลูกป่าโดยใช้วิธีการรับน้ำซึมจากคูน้ำระบบก้างปลา ทำให้

ป่าต้นน้ำในพื้นที่เขียวขุ่ม มีความชุ่มชื้นตลอดทั้งปี และยังทำหน้าที่เป็นแนว
ป้องกันไฟป่าอีกด้วย การปลูกป่าตามแนวร่องเขาใช้ผายขนาดเล็ก หรือที่เรียกว่า
Check Dam ช่วยชะลอการไหลของน้ำ และเก็บกักตะกอนดิน ใช้วัสดุที่หาได้
ในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ และก้อนหิน การทำระบบป้องกันไฟป่าเปียก หรือ
Wet Fire Break เป็นการลดปัญหาไฟป่าและเพิ่มความชุ่มชื้นให้แก่ผืนป่า และ
การปลูกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง ได้แก่ ไม้ใช้สอย ไม้ผล และไม้พิน
นอกจากนี้ ยังได้ประโยชน์อย่างอื่นที่ ๔ คือ การอนุรักษ์ดินและน้ำส่งผลให้สภาพ
ป่าที่เสื่อมโทรมค่อยๆฟื้นตัวขึ้นมาจนเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

ทำให้คนสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างเกื้อกูล
นำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาป่าไม้ร่วมกันอย่างยั่งยืน สภาพ
ป่าเต็งรังมีระบบนิเวศดีขึ้น มีความอุดมสมบูรณ์ ป้องกันไฟป่า
ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้นแบบในการพัฒนาพื้นที่ต้นน้ำ
ลำธาร ควบคู่กับการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพที่เหมาะสม

เขื่อนแม่กวงอุดมธารา จังหวัดเชียงใหม่

เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๑๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรบริเวณที่จะก่อสร้างเขื่อนแม่กวงอุดมธาราแห่งนี้ ได้พระราชทานพระราชดำริให้กรมชลประทานศึกษาการพัฒนาลำนํ้าสาขาของลำนํ้าแม่กวง และจัดหาที่ดินทำกินใหม่ให้แก่ราษฎรที่พื้นที่ทำกินจะถูกนํ้าท่วมหลังการก่อสร้างเขื่อน งานก่อสร้างตัวเขื่อนและอาคารประกอบได้เริ่มเมื่อ ปี ๒๕๓๑ และเสร็จสมบูรณ์ในปี ๒๕๓๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อเขื่อนแห่งนี้ เมื่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘ ว่า “เขื่อนแม่กวงอุดมธารา”

เขื่อนนี้เป็นเขื่อนดินถม
บดอัดแน่น สามารถเก็บกักนํ้าใน
อ่างด้านเหนือเขื่อนได้ประมาณ
๒๖๓ ล้านลูกบาศก์เมตร มีปริมาณ
นํ้าไหลเข้าอ่างเฉลี่ยปีละ ๑๘๖
ล้านลูกบาศก์เมตร ส่งนํ้าให้พื้นที่
เพาะปลูก ๑๓ ตำบล ในเขต
จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดลำพูน
ประมาณ ๑๗๕,๐๐๐ ไร่

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

ทำให้ประชาชนในพื้นที่ลุ่มนํ้าแม่แตง-แม่จัด-แม่กวง ได้รับประโยชน์ในด้านการเกษตร การอุปโภคบริโภค
ด้านอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว ทำให้เกิดผลผลิตภาคการเกษตรในฤดูแล้งเพิ่มมากขึ้นและสนองความต้องการใช้นํ้า
ในกิจกรรมต่างๆ ในฤดูแล้ง รวมทั้งการเพิ่มผลผลิตในพื้นที่ต่างๆ ในลุ่มนํ้าแม่แตง-แม่จัด แม่กวง

โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่งอนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงราย

บริเวณบ้านยาง อำเภอแม่งอน เป็นที่ตั้งของโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ ๑ เป็นโรงงานหลวงแห่งแรกตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ดำเนินกิจการเพื่อชุมชน เน้นการผลิตในท้องถิ่นและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม แต่ในปี ๒๕๔๙ ได้เกิดอุทกภัย ฝนตกหนักในเขตภูเขา และน้ำป่าได้ไหลล้นทะลักเข้าท่วมบ้านเรือนประชาชนพื้นที่ทำการเกษตร รวมถึงโรงงานหลวงแห่งนี้ด้วย

การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระราชดำริให้มีการปรับปรุงโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูปที่ ๑ และฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำแม่งอน โดยพระราชทานแนวทางเกี่ยวกับการฟื้นฟูสภาพป่าไม้ และการจัดการที่ทำกินให้แก่ราษฎร รวมถึงการอนุรักษ์ดินและน้ำด้วย นอกจากนี้ ได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการวางแผนในการเพิ่มวัตถุดิบเพื่อป้อนเข้าโรงงานหลวง และจัดทำแปลงสาธิตการเกษตรแก่ราษฎร ตลอดจนการใช้หญ้าแฝกและเทคนิควิศวกรรมในการแก้ไขปัญหาดินถล่ม และศึกษาการปลูกพืชที่มีเรือนยอดต่างกันเป็นแนวคั่นระหว่างพืชสวนเปรียบเทียบการถล่มของดิน

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

สามารถป้องกันและลดผลกระทบจากการเกิดอุทกภัยและดินถล่มในพื้นที่ได้มากกว่า ๖๖,๐๐๐ ไร่ พัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของราษฎรในเขตตำบลแม่งอน และตำบลแม่สูน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ได้มากกว่า ๔,๓๐๐ ครัวเรือน ประมาณ ๑๖,๘๐๐ คน ผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งประชาชนมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูระบบนิเวศต้นน้ำลำธารและใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน

โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่อาวอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดลำพูน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรสภาพพื้นที่บริเวณที่สร้างอ่างเก็บน้ำแม่อาวน้อย ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ทรงเข้าพระราชหฤทัยในปัญหาที่เกิดขึ้น และได้ทรงแนะนำวิธีการแก้ไข ปัญหาอย่างเป็นระบบ ดังพระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๓๕ ความว่า

...ให้พิจารณาดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการน้ำแบบประเทกป่า
เสื่อมโทรม บริเวณที่ราบดินยังมีคุณภาพ เพื่อจัดสรรให้ราษฎร
ที่ไม่มีที่ทำกินได้เข้าอยู่เป็นการถาวร จะเป็นการช่วยแก้ไขปัญหา
การบุกรุกทำลายป่า ส่วนพื้นที่ดอย พื้นที่เนินสูง หรือภูเขา
ต่างๆ รวมทั้งพื้นที่ดินคุณภาพไม่ดี และเสียสภาพป่าไม้
ให้ดำเนินการปลูกป่าทดแทน...

การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

ได้ดำเนินการ ๔ ด้าน คือ การฟื้นฟูพื้นที่ป่า การจัดสรรที่ดินทำกิน พื้นที่การเกษตรรับน้ำ และการส่งน้ำสำหรับ
อุปโภคบริโภค

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

ปัจจุบัน ลุ่มน้ำแม่อาวมีสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องการจัดการ
และพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำ สามารถฟื้นฟูพื้นที่ป่าได้กว่า ๖๑,๐๐๐ ไร่ พัฒนาพื้นที่การเกษตรรับน้ำได้กว่า ๒๙,๐๐๐ ไร่ และ
มีการจัดสรรที่ดินทำกิน ประมาณ ๒๒,๐๐๐ ไร่ ให้เกษตรกรมากกว่า ๑,๙๐๐ คน และสามารถยกระดับคุณภาพชีวิต
ของราษฎรให้ดีขึ้นและมีความมั่นคง ด้วยการส่งเสริมความรู้ด้านการเกษตรแก่ราษฎร เช่น การปลูกกล้วย มะม่วง และ
ปลูกไผ่ เป็นอาชีพเสริม เพื่อจะได้ไม่ต้องทำการเกษตรแบบยังชีพ ที่มีรายได้ไม่แน่นอนอีกต่อไป

โครงการเขื่อนแก่งเสือเต้นเนื่องจากพระราชดำริ จังหวัดพิษณุโลก

เมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระราชดำริให้พิจารณาจัดสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำแก่งน้อย บริเวณตำบลคันไ้ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดพิษณุโลก เพื่อให้สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง และบรรเทาอุทกภัยในลุ่มน้ำแก่งน้อยตอนล่าง ซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี สร้างความเสียหายแก่ประชาชน รวมทั้งเป็นการจัดหาแหล่งน้ำสนับสนุนโครงการชลประทานพิษณุโลก และโครงการชลประทานเจ้าพระยาให้ได้ผลอย่างสมบูรณ์

การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

“เขื่อนแก่งน้อยบำรุงแดน” ก่อสร้างแล้วเสร็จ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเริ่มการเก็บกักน้ำ เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๑ ปริมาณน้ำกักเก็บสูงสุด ๙๓๙ ล้านลูกบาศก์เมตร เป็นเขื่อนที่มีศักยภาพในการติดตั้งเครื่องกังหันน้ำ เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า นอกจากนี้ ได้มีการแก้ปัญหาราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินงานโครงการ โดยให้มีการจ่ายเงินค่าชดเชยแก่ราษฎรอย่างคุ้มค่า และเป็นธรรม รวมถึงการส่งเสริมอาชีพให้ราษฎรที่ได้รับผลกระทบได้มีอาชีพเสริมและมีรายได้อย่างต่อเนื่อง

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

เป็นแหล่งน้ำที่สำคัญสำหรับการอุปโภคบริโภคและอุตสาหกรรม บรรเทาปัญหาอุทกภัยในเขตเทศบาลเมืองพิษณุโลก และลุ่มน้ำแก่งน้อยตอนล่างในเขตอำเภอบึงสามพัน ได้ประมาณ ๗๕,๐๐๐ ไร่ มีพื้นที่การเกษตรเพิ่มขึ้นมากกว่า ๑๕๐,๐๐๐ ไร่ เกษตรกรเพาะปลูกข้าวได้ ๒ ครั้งต่อปี ผลผลิตมีคุณภาพและปริมาณเพิ่มขึ้น มีรายได้มั่นคง นอกจากนี้ ยังเป็นแหล่งประมงแห่งใหม่ สถานที่ท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้สำหรับประชาชน รวมทั้งยังเป็นโรงไฟฟ้าพลังน้ำ มีกำลังการผลิต ๑๔๔ ล้านกิโลวัตต์-ชั่วโมงต่อปี

โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยไฟอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดพะเยา

อ่างเก็บน้ำห้วยไฟ เกิดขึ้นจากการที่ราษฎรได้ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา ขอพระราชทานอ่างเก็บน้ำ เมื่อปี ๒๕๒๓ เนื่องจากพื้นที่ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประสบปัญหาในเรื่องน้ำ ในช่วงหน้าฝนเกิดน้ำท่วมในที่ลุ่มติดริมน้ำ และในฤดูแล้งขาดแคลนน้ำ ไม่มีทั้งน้ำกิน น้ำใช้ และน้ำเพื่อการเพาะปลูก จนราษฎรต้องอพยพหลบภัยขึ้นบ้านเรือนไปประกอบอาชีพที่อื่น ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริในเรื่องนี้ เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๓ ความว่า

“...ควรพิจารณาวางโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก และฝายทดน้ำตามลำน้ำสาขาของแม่ลาว เพื่อจัดหาน้ำให้ราษฎรหมู่บ้านต่างๆ ในเขตอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา สามารถทำการเพาะปลูกได้ทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง และมีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคตลอดปีด้วย...”

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

การดำเนินงานสนองพระราชดำรินี้ ช่วยให้ราษฎรจากตำบลภูซางและตำบลป่าสัก รวม ๘ หมู่บ้าน กว่า ๔๐๐ ครัวเรือน สามารถทำการเกษตรในพื้นที่ได้มากกว่า ๓,๐๐๐ ไร่ ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม ที่สำคัญมีกลุ่มผู้ใช้น้ำที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องการบริหารจัดการน้ำและจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดและรับรู้การบริหารจัดการ

ด้านการเกษตร ในช่วงแรกเป็นการทำนาปี และช่วงที่สองเป็นการปลูกพืชฤดูแล้ง เช่น กระเทียม ถั่วลิสง และเกษตรกรจะปลูกข้าวโพดก่อนฤดูฝนอีกหนึ่งรอบ

ด้านการประมง มีการเลี้ยงปลาทั้งในกระชังภายในอ่างเก็บน้ำ และมีการทำประมงเพื่อเป็นอาหารกลางวันให้แก่เด็กนักเรียน

ด้านน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค จะนำน้ำมากักเก็บไว้ในอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก และจากอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก มาเก็บไว้ที่สระน้ำ เพื่อใช้ในการบริโภคอุปโภค และการเพาะปลูก

ด้านการเลี้ยงสัตว์ มีน้ำเพียงพอในการทำปศุสัตว์ เช่น การเลี้ยงโค กระบือ เป็นต้น

โครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ

โครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ จัดตั้งขึ้นตามพระราชดำริ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ตั้งแต่ปี ๒๕๔๓ ในเขตพื้นที่ภาคเหนือรวม ๑๘ สถานี ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ ๘ สถานี จังหวัดเชียงราย ๔ สถานี จังหวัดน่าน ๓ สถานี และจังหวัดพะเยา จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดละ ๑ สถานี

การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

หลักการของสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูง ดำเนินงานภายใต้แนวพระราชดำริ “คนอยู่ร่วมกับป่า” คือ ให้นำราษฎรเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของสถานี เพื่อซึมซับความรู้และเกิดทักษะ มีจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นแหล่งเรียนรู้และตัวอย่าง การทำการเกษตรที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ช่วยเหลือราษฎรในพื้นที่ไม่ให้อพยพโยกย้ายถิ่นฐาน มีอาหารเพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน มีความมั่นคง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

ปัจจุบันราษฎรมีความรู้ในการทำการเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่ของตน ทำให้มีรายได้ ที่มั่นคงและต่อเนื่องตลอดทั้งปี มีรายได้เสริมนอกภาคการเกษตร เช่น งานหัตถกรรม เครื่องเงิน ผ้าทอมือ มีการศึกษาที่สูงขึ้น ด้านทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม ได้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร ป่าไม้อย่างต่อเนื่อง เช่น การปลูกป่า การสร้างฝายต้นน้ำ ส่งผลให้มีพื้นที่ป่ากลับมาอุดมสมบูรณ์มากกว่า ๖๗,๐๐๐ ไร่ มีปริมาณน้ำในลำห้วยเพียงพอ สำหรับการอุปโภค บริโภค และการเกษตร รวมทั้งมีสัตว์ป่าเพิ่มขึ้น เช่น ไก่ฟ้า ไก่ป่า

โครงการพัฒนาพื้นที่ดอยเต่าอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่

เมื่อเดือนมกราคม ๒๕๔๙ สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมราษฎรที่บ้านแม่บวนเหนือ แม่บวนใต้ ตำบลโป่งทุ่ง อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ทรงพบว่าในพื้นที่บริเวณนี้ประสบปัญหาการบุกรุกทำลายป่า ทำให้ระบบนิเวศเสื่อมโทรม ขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร และน้ำอุปโภคบริโภค ไม่มีแหล่งน้ำถาวร การทำนาไม่ได้ผล ราษฎรใช้น้ำที่ต้องขุดบ่อน้ำลึกลงไปดิน ซึ่งก็มีน้ำไม่มากนัก

การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ จึงพระราชทานพระราชดำริ ให้ดำเนินการฟื้นฟูสภาพป่าเสื่อมโทรม และปลูกจิตสำนึกให้ราษฎรดูแลรักษาป่า พร้อมทั้งจัดหาแหล่งน้ำ เพื่อช่วยเหลือราษฎรที่ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำ

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

ทำให้ราษฎรกว่า ๒,๐๐๐ ครัวเรือน ประมาณ ๕,๗๐๐ คน มีน้ำใช้เพื่อการเกษตรและอุปโภคบริโภค ทำให้ได้ผลผลิตที่ดีขึ้น รวมทั้งมีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพเสริมและโรงฝึกอาชีพ ทำให้ราษฎรมีอาชีพ รายได้ และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ พื้นที่ป่าจำนวน ๑๓๐,๐๐๐ ไร่ ได้รับการดูแลและฟื้นฟูจนมีความอุดมสมบูรณ์ ด้วยความร่วมมือร่วมใจของราษฎร

โครงการพัฒนาอยตุง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

โครงการพัฒนาอยตุงฯ เริ่มต้นขึ้นในปี ๒๕๓๐ ด้วยพระราชปณิธานในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในการพัฒนาพื้นที่ต้นน้ำลำธารที่ถูกทำลายให้กลับคืนความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งดำเนินการไปพร้อมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ของราษฎร เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยไม่บุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่รอบตัว แต่จะต้องมีส่วนร่วมในการฟื้นฟู และดูแลทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ให้คงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืนด้วย

การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

มีเป้าหมายของการพัฒนาประกอบด้วย ๕ ด้าน ดังนี้ **ด้านที่ ๑** การลดการตัดไม้ทำลายป่าและพัฒนาการเกษตรในพื้นที่ป่าอย่างมีระบบ **ด้านที่ ๒** การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งน้ำ ดิน แร่ธาตุ ให้เกิดประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ **ด้านที่ ๓** การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาเป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อม และส่งเสริมการตลาด **ด้านที่ ๔** การพัฒนาประชากรท้องถิ่นให้มีคุณภาพและรักษาขนบประเพณีอันงดงาม **ด้านที่ ๕** การพัฒนาพื้นที่ดอยตุงให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

ปัจจุบันพื้นที่โครงการประมาณ ๙๓,๕๐๐ ไร่ ได้มีการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม ส่วนพื้นที่เดิมประมาณ ๑๖,๓๐๐ ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารที่สำคัญไม่ถูกบุกรุก สำหรับพื้นที่ป่าที่ถูกทำลายได้มีการปลูกทดแทน จนสภาพป่าคืนความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง โดยเห็นได้จากสภาพภูมิอากาศบนดอยตุงที่มีปริมาณน้ำฝนต่อปีเพิ่มขึ้น ความชื้นสัมพัทธ์สูงขึ้น คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น ด้วยมีการส่งเสริมอาชีพเพิ่มรายได้จากการปลูกกาแฟ ปลูกไม้ดอกเมืองหนาว การเพาะพันธุ์หญ้าแฝก และการท่องเที่ยว รวมทั้งปัญหาภัยแล้งในพื้นที่ลดน้อยลง เยาวชนมีโอกาสได้รับการศึกษาที่ดีและสูงขึ้น และราษฎรมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับพลเมืองไทยทั่วไป

โครงการพัฒนาพื้นที่ป่าขุนแม่กวังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ป่าขุนแม่กวัง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ สรุปได้ดังนี้ ให้พิจารณาดำเนินการพัฒนาพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าขุนแม่กวัง ครอบคลุมพื้นที่อำเภอดอยสะเก็ด จันจรดพื้นที่อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย และอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง พื้นที่โครงการ ๓๔๕,๐๐๐ ไร่ ซึ่งได้พระราชทานแนวทางการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าว ดังนี้ พิจารณาคัดเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมจัดให้แก่อำเภอที่อยู่ในพื้นที่โครงการก่อนเพื่อไม่ให้เกิดการบุกรุกป่าเพิ่มเติม เร่งรัดให้มีการปลูกป่าในพื้นที่ที่ถูกทำลายเพื่อฟื้นฟูแหล่งต้นน้ำลำธาร พิจารณาดำเนินการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ที่สมบูรณ์ และมีมาตรการป้องกันรักษาป่าที่เหมาะสม และพิจารณาสร้างฝายต้นน้ำลำธารกระจายพื้นที่โครงการเพื่อเพิ่มความชุ่มชื้น ให้แก่พื้นที่ป่าและจัดหาสนับสนุนโครงการตามความเหมาะสม

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

จากการดำเนินงานสนองพระราชดำริ ส่งผลให้สามารถป้องกันพื้นที่ป่าไม้ ๒๖๒,๐๐๐ ไร่ ที่มีสภาพสมบูรณ์ อยู่แล้วให้คงสภาพที่สมบูรณ์ต่อไป สามารถฟื้นฟูปรับปรุงและพัฒนาป่าไม้ที่เสื่อมโทรมกว่า ๔๖,๐๐๐ ไร่ ให้เป็นสภาพ ป่าที่สมบูรณ์ สามารถจัดและพัฒนาที่ดินทำกินให้แก่อำเภอในเขตพื้นที่โครงการฯ สามารถพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ที่เหมาะสม ทั้งในด้านการเกษตรและนอกการเกษตรให้แก่อำเภอ ส่งผลให้ราษฎรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ศูนย์บริการพัฒนาขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผลบ้านไร่อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริเมื่อปี ๒๕๒๓ และปี ๒๕๒๘ โดยสรุปประเด็นสำคัญดังนี้

...งานนี้เป็นประโยชน์ถึงประชาชนอย่างแท้จริง
ให้ขยายงานไปให้มากและหาคนให้มาช่วยงาน
เพิ่มขึ้น...

หลังจากที่ได้เริ่มงานครั้งแรกได้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เพื่อทดลองขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผล และได้เริ่มทำแปลงสาธิตในหมู่บ้าน ที่บ้านไร่ หมู่ที่ ๑ ตำบลบ้านแหวน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

โดยมีพื้นที่เป้าหมายดำเนินงานในถิ่นทุรกันดาร คือ สถานีวิจัยและฝึกอบรมหลัก หมู่บ้านไร่ หมู่ที่ ๑ ตำบลบ้านแหวน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ สถานีวิจัยและฝึกอบรมย่อย หมู่บ้านใหม่ดอนชัย หมู่ที่ ๘ ตำบลยางคราม กิ่งอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ และสำนักงานประสานงานและงานวิจัยระดับห้องปฏิบัติการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และงานพัฒนาอาชีพเกษตรด้านไม้ดอกไม้ผล ดำเนินงานในพื้นที่ ๖ จังหวัด

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

การดำเนินงานสนองพระราชดำรินี้ ส่งผลให้เกิดมีไม้ดอกไม้ผลพันธุ์ดีกระจายอยู่ตามหมู่บ้านในชนบท เช่น แกลดิโอลัสและพืชกลุ่มกระเจียว เป็นต้น สามารถขยายพันธุ์ออกปลูกเป็นจำนวนมากได้ ราษฎรมีความสามารถในการขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผลและผลิตพันธุ์ไม้จำหน่ายเป็นอาชีพรอง ทั้งยังเป็นการอนุรักษ์พันธุ์ไม้ดอกของไทย มีการพัฒนาพันธุ์ไม้ดอกที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของไทย รวมถึงมีผลงานวิจัยด้านการพัฒนาพันธุ์ การขยายพันธุ์ การผลิตและการใช้ประโยชน์จากไม้ดอกไม้ผลเผยแพร่สู่สาธารณชน เช่น การผลิตกล้วยไม้ดินเอื้องใบหมากและการผลิตปทุมมาในน้ำยา และการอนุรักษ์พันธุ์รองเท้านารีอินทนนท์

โครงการพัฒนาเบ็ดเสร็จลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำปิงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภोजอมทอง อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

โครงการพัฒนาเบ็ดเสร็จลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำปิงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี ๒๕๒๖ จากการที่ศูนย์บริการการพัฒนาขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผลบ้านไร่อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้เข้ามาทดลองเพาะปลูกดอกแกลดิโอลัสและพืชพันธุ์ไม้อื่นๆ ในเขตพื้นที่บ้านโรงวัว ตำบลแม่สอย อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ได้พบว่า ราษฎรในพื้นที่โครงการมีความเป็นอยู่ที่ยากจน เนื่องจากสภาพดินฟ้าอากาศแห้งแล้ง ปริมาณน้ำฝนมีไม่เพียงพอต่อความต้องการเพาะปลูก สภาพดินมีคุณภาพต่ำ และราษฎรได้เข้ามาร้องเรียนเกี่ยวกับปัญหาที่ทำกินหม่อมเจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธ์ (พระยศในขณะนั้น) จึงได้นำปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อขอพระราชทานความช่วยเหลือ และพัฒนาพื้นที่การเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่ราบตามเนินเขา ใกล้กับลำห้วยสาขาต่าง ๆ ของแม่น้ำปิงพื้นที่การเกษตรเดิมเป็นป่าเสื่อมโทรมที่ราษฎรได้บุกเบิกไปแล้ว แต่ส่วนใหญ่ยังคงปล่อยไว้เป็นพื้นที่รกร้างว่างเปล่าไม่ได้เพาะปลูกพืชใด เนื่องจากขาดแคลนน้ำ สำหรับการเพาะปลูกเป็นประจำทุกปี

สภาพโดยทั่วไปเป็นป่าเสื่อมโทรมกิ่งปาค่อนข้างสมบูรณ์ จึงเหมาะที่จะพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวนี้ให้เป็นป่าสมบูรณ์ ทั้งนี้เพื่อเป็นการอนุรักษ์ไว้เป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารต่อไป โดยมีพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์ ๒ จังหวัด คือ อำเภोजอมทอง และอำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน โดยดำเนินการพัฒนาพื้นที่ป่าไม้ ซึ่งพื้นที่

ส่วนใหญ่ของโครงการฯ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ คือ ป่าสงวนแห่งชาติป่าบ้านโฮ่ง จำนวน ๒๔,๒๑๘ ไร่ ป่าสงวนแห่งชาติป่าท่าธาร จำนวน ๖๙,๐๖๒ ไร่ และป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่ตาล-แม่ยุย จำนวน ๑๔,๕๑๑ ไร่ รวมจำนวน ๑๐๗,๗๙๑ ไร่

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

การดำเนินงานสนองพระราชดำริ ส่งผลให้สามารถฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้และสภาพแวดล้อมในพื้นที่โครงการให้มีความอุดมสมบูรณ์ รักษาพื้นที่ป่าไม้ของโครงการฯ ประมาณ ๑๐๗,๐๐๐ ไร่ ได้ อีกทั้งทั้งราษฎรได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าในพื้นที่โครงการฯ เพิ่มมากขึ้น ราษฎรมีที่ดินทำกินและมีแหล่งน้ำสำหรับทำการเกษตรและอุปโภคบริโภคได้ตลอดปี รวมถึงราษฎรในพื้นที่โครงการฯ ได้มีงานทำในท้องถิ่นของตนเองและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการนำผลการศึกษาศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ มาขยายผล ให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

โครงการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่เกิดอุทกภัย และดินถล่ม จังหวัดอุดรดิตถ์

เมื่อปี ๒๕๔๙ ได้เกิดอุทกภัยใหญ่ น้ำป่าไหลหลาก และดินโคลนถล่มในเขตพื้นที่จังหวัดอุดรดิตถ์ มีอำเภอที่ได้รับความเสียหายจากเหตุดังกล่าว ๔ อำเภอ คือ อำเภอท่าปลา อำเภอลับแล อำเภอพิชัย และอำเภอเมืองอุดรดิตถ์ จังหวัดอุดรดิตถ์ เกิดความเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สินอย่างมหาศาล รวมถึงพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการปลูกพืชสวนเชิงเดี่ยวในเขตพื้นที่ลาดชัน

การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานพระราชดำริในการแก้ไขและฟื้นฟูเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของราษฎรในระยะยาว ดังนี้ การสนับสนุนการพัฒนาแหล่งน้ำ การฟื้นฟูสภาพพื้นที่ป่าไม้ โดยระบบฝายต้นน้ำลำธาร และการปลูกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง การปลูกหญ้าแฝกแก้ไขปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน และการสร้างจิตสำนึกของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

พื้นที่ประมาณ ๒๒๗,๐๐๐ ไร่ ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์อุทกภัยและดินถล่ม ได้รับการฟื้นฟูให้สามารถกลับมาใช้ประโยชน์ได้ ประกอบด้วย เขตลุ่มน้ำลี เขตลุ่มน้ำแม่เฉย เขตลุ่มน้ำห้วยขุนฝาง และเขตลุ่มน้ำห้วยปู่เจ้า รวมถึงลดปัญหาการพังทลายของดินและดินถล่มได้ในระดับที่น่าพอใจ

● โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ภาคกลาง

พื้นที่ภาคกลางและกรุงเทพมหานคร จำนวน ๒๖ จังหวัด ดังนี้ กรุงเทพมหานคร กาญจนบุรี จันทบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ชัยนาท ตราด นครนายก นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี ประจวบคีรีขันธ์ ปราจีนบุรี พระนครศรีอยุธยา เพชรบุรี ราชบุรี ระยอง ลพบุรี สมุทรปราการ สมุทรสงคราม สมุทรสาคร สระบุรี สระแก้ว สิงห์บุรี สุพรรณบุรี และอ่างทอง

พื้นที่ภาคกลางส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีดินตะกอนที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำสำคัญหลายสายจึงเหมาะอย่างยิ่งสำหรับการเกษตรกรรม โดยทั่วไปจะเป็นการปลูกข้าว ปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพด อ้อย ถั่วต่างๆ มันสำปะหลัง และ สับปะรด ส่วนพืชสวน ได้แก่ ลิ้นจี่ มังคุด พุเรียน เป็นต้น แต่เมื่อการพัฒนาประเทศให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตของตัวเลขทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้เกษตรกรหันมาปลูกพืชเชิงเดี่ยวกันมากขึ้น การขยายพื้นที่ทำการเกษตรเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว นำมาซึ่งปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน รวมถึงพื้นที่ป่าชายเลน

นอกจากนี้ การทำเกษตรกรรมยังมีการใช้สารเคมีเพื่อเร่งการเจริญเติบโตของพืช และกำจัดแมลงศัตรูพืช เพียงเพื่อให้ได้ผลผลิตเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ทรัพยากรดินและน้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเพาะปลูกเสื่อมโทรม เช่น ดินกลายเป็นดินดาน ดินจืด ดินเปรี้ยว เป็นต้น และยังก่อให้เกิดปัญหาการสะสมของขยะและน้ำเน่าเสียที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของประชาชน

จากปัญหาดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริ และช่วยเหลือราษฎร จนก่อให้เกิดเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ในพื้นที่ภาคกลาง ถึง ๘๐๔ โครงการ (สำนักงาน กปร. , กันยายน ๒๕๔๘) ซึ่งส่งผลสำเร็จตามแนวพระราชดำริ โดยมีตัวอย่างที่แสดงให้เห็น ดังนี้

ถนนห้วยมงคล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ : ถนนสายแรก

ในอดีต บ้านห้วยมงคล ตำบลทับใต้ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นพื้นที่ป่า สัตว์ป่าชุกชุม ทั้งเสือ ช้าง กระต่าย ฯลฯ ด้วยสภาพที่เป็นป่าจึงทำให้การเดินทางเข้าออกจากหมู่บ้านไปยังตัวเมืองหัวหินเป็นไปด้วยความยากลำบาก ราษฎรในหมู่บ้านส่วนใหญ่ปลูกพืชผัก ถ้าไม่มีพ่อค้ามารับซื้อในพื้นที่ จะต้องนำผลผลิตไปขายเองที่ตลาดหัวหิน ค่ารถมีราคาแพงไม่คุ้มกับราคาพืชผลที่ขายได้ ถ้านำมาขายเองกว่าจะมาถึงตลาด พืชผักเน่าและเสียหายเช่นกัน

ในปี ๒๔๙๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ ผ่านหมู่บ้านห้วยมงคล รอยนต์พระที่นั่งติดหล่มและได้ทรงซักถามราษฎรที่มาช่วยกันออกแรงดันรอยนต์พระที่นั่ง ทำให้ทรงทราบว่า ปัญหาใหญ่ของหมู่บ้านแห่งนี้ คือ ไม่มีถนน

การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานรถบูลโดลเซอร์ให้ตำรวจตระเวนชายแดน ค่ายนเรศวร ไปดำเนินการสร้างถนน ดังที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัมภาระแก่ผู้บริหารสำนักงาน กปร. เมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๒๙ ความตอนหนึ่งว่า

“...ในระยะปี ๙๕ เราก็เริ่มทำที่ข้างในถึงหนองพลับที่โครงการห้วย
สัตว์ใหญ่อะไรนั้นแต่ก่อนนี้เข้าไม่ได้ เราเข้าไปในปี ๙๕ เมื่อได้
รถบูลโดลเซอร์แล้วเอาไปให้ค่ายนเรศวรให้สร้างถนนให้โดนถนนเข้าไป
ห้วยมงคล ซึ่งเดี๋ยวนี้ห้วยมงคลเรื่องเล็ก ๒๐ นาทีก็ถึง ตอนนั้นเรา
เข้าไปตั้งแต่ ๘ - ๙ โมงเช้า เข้าไปถึงร่วมบ่ายโมง ไปรถพวกรถจี๊ป
เข้าไปเข็นไป ลากเข้าไปในนั้น...”

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

ถนนห้วยมงคล ระยะทาง ๑๑.๕ กิโลเมตร เป็นถนนที่นำความสุขมาสู่ราษฎรในหมู่บ้าน ด้วยสามารถนำผลผลิตทางการเกษตรออกไปจำหน่ายได้ การดำเนินชีวิตด้านต่างๆ ของราษฎรเป็นไปอย่างสะดวกสบายขึ้น ส่งผลให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น นับเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านการพัฒนาโครงการแรกและได้มีการขยายผล การพัฒนานำไปสู่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ในด้านต่างๆ ทั่วประเทศ

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาคันทรงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอบรมสารคาม จังหวัด ฉะเชิงเทรา

ในอดีตพื้นที่ประสบปัญหาดินขาดความอุดมสมบูรณ์และการชะล้างพังทลายของดินสูงมาก เนื่องจากเป็นดินทราย และสภาพภูมิประเทศมีความลาดชัน มีลักษณะลุ่มน้ำที่เอื้ออำนวยต่อการเกิดการชะล้างพังทลายของดิน เกษตรกรนิยมปลูกพืชชนิดเดียวกันเป็นเวลายาวนาน โดยเฉพาะมันสำปะหลัง ซึ่งทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลงอย่างรวดเร็ว และขาดความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ดินและน้ำ

การดำเนินงานเพื่อสนองพระราชดำริ

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาคันทรงฯ ได้สนองพระราชดำริ ในการศึกษาทดลองและหาวิธีการที่เหมาะสมในการฟื้นฟูและ พัฒนาดินที่เสื่อมโทรมจากการทำการเกษตรที่ผิดวิธีให้กลับมา อุดมสมบูรณ์ โดยเริ่มต้นจากการสร้างอ่างเก็บน้ำเพื่อการเกษตร และทำให้ดินเกิดความชุ่มชื้น ส่วนพื้นที่ลาดชัน แก้ไขโดยการปลูก หญ้าแฝกเพื่อป้องกันดินพังทลาย รวมทั้งส่งเสริมการใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักในไม้ผล ไม้ล้มลุกและพืชสมุนไพรและมีการปรับเปลี่ยน การใช้ประโยชน์ที่ดินจากที่เกษตรกรเคยปลูกมันสำปะหลังเพียงอย่างเดียว ได้เปลี่ยนเป็นการทำการเกษตรแบบผสมผสาน

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

ปัจจุบันจากพื้นที่แห้งแล้งและเสื่อมโทรม ได้กลายเป็น พื้นที่สีเขียวที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งในร่องดิน แหล่งน้ำและป่าไม้ สามารถปลูกพืชต่างๆ ได้และเป็นพื้นที่ตัวอย่างที่ดีในด้านการฟื้นฟู และพัฒนาดินให้กลับมาอุดมสมบูรณ์และใช้ประโยชน์ได้อีกครั้งหนึ่ง ดังพระราชกระแสรับสั่งเมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๔๐ ความว่า

“...ที่เขาหินซ้อนหลายฝ่ายช่วยกันใช้เวลา ๑๕ ปี ที่นี้จึงเป็นแม่แบบ
ช่วยชาวบ้านได้ ที่อื่นเลยทำง่ายขึ้น ต้องอดทน แล้วเป็นไง ก็ได้
ประโยชน์ ชาวบ้านมีความสุข เราก็อสุข ที่นี้เมื่อก่อนปลูก
มันสำปะหลังยังไม่ขึ้นเลย เดี่ยวนี้ดีขึ้น แต่ก็เย็นสบายดี
เปลี่ยนแปลงไปมาก...”

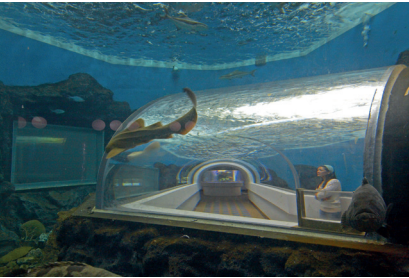
ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอกำแพง จังหวัดจันทบุรี

ในอดีตบริเวณอ่าวคุ้งกระเบน มีป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์และทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย เป็นแหล่งทำการประมงที่สำคัญของราษฎรในพื้นที่ ต่อมาได้เกิดปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อเปลี่ยนสภาพเป็นบ่อเลี้ยง มีการจับสัตว์น้ำในปริมาณที่มากเกินไป ก่อให้เกิดผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การปล่อยน้ำทิ้งจากการเลี้ยงกุ้งทะเล โดยไม่มีการบำบัด ส่งผลให้อ่าวคุ้งกระเบนมีสภาพเสื่อมโทรม รวมถึงการปลูกพืชได้รับความเสียหายจากน้ำทะเลท่วมถึงทำให้ดินกลายเป็นดินเค็มสร้างความเสียหายต่อชีวิตความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพของราษฎร

การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ ได้สนองพระราชดำริในการศึกษา ทดลอง วิจัย การพัฒนาในเขตที่ดินชายฝั่งทะเล การเพาะเลี้ยง สัตว์น้ำชายฝั่ง พันธุ์ไม้ป่าชายเลน การฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพเกษตรกรกรรม ตลอดจนการสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนเกิดความหวงแหนทรัพยากรป่าชายเลนให้คงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป ดังพระราชดำรัสเมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๓๑ ความว่า

“...คุ้งกระเบนเป็นการศึกษาเกี่ยวกับ
ชายทะเล ต้นไม้ต่างๆ ชายทะเลและปลา
การประมง...”

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

ตลอดระยะเวลากว่า ๓๐ ปี ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สามารถฟื้นฟูและพัฒนาได้อย่างครบวงจรของระบบนิเวศตั้งแต่ยอดเขาสู่ท้องทะเล และเปลี่ยนป่าชายเลนที่เสื่อมโทรมให้กลับคืนความอุดมสมบูรณ์ จำนวน ๑,๓๐๐ ไร่ อนุรักษ์หล้าทะเลในอ่าวคุ้งกระเบนจำนวน ๖๑๗ ไร่ มีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งที่ได้มาตรฐาน COC/GAP มีการเลี้ยงกุ้งทะเลด้วยระบบชลประทานน้ำเค็มเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและมีความยั่งยืน และทำให้ราษฎรมีอาชีพ รายได้ และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดเพชรบุรี

“...หากปล่อยทิ้งไว้จะกลายเป็นทะเลทรายในที่สุด...” พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๒๖ ที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของดินในเขตพื้นที่อำเภอลำลูกเกดได้เป็นอย่างดี แต่เดิมในบริเวณพื้นที่แห่งนี้ ดินมีความอุดมสมบูรณ์ ป่าสมบูรณ์ สัตว์ป่าชุกชุม โดยเฉพาะเนื้อทราย ต่อมาประสบปัญหาการบุกรุกพื้นที่และปลูกพืชเชิงเดี่ยวเป็นเวลายาวนาน เช่น สับปะรด และมันสำปะหลัง เป็นต้น โดยไม่มีการปรับปรุงบำรุงดิน ทำให้ดินจืดและกลายเป็นทราย เมื่อถูกลมและน้ำชะล้างไปหมดจนเหลือแต่ดินดาน ไม่สามารถทำประโยชน์ในด้านการเกษตรได้ เพราะไม่มีแร่ธาตุใด รวมทั้งยังมีสารเคมีตกค้างอยู่ในปริมาณที่สูง จึงยังทำให้คุณภาพดินถูกทำลายไปหมดสิ้น แม้ว่าจะปลูกพืชได้แต่ไม่ค่อยเจริญเติบโต ประชาชนได้ละทิ้งพื้นที่ไปประกอบอาชีพรับจ้างในที่อื่นๆ แทนการทำการเกษตรที่เคยทำมาแต่ดั้งเดิม

การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาเพื่อให้ดินกลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง โดยการสร้างอ่างเก็บน้ำตามลำน้ำหลักเพื่อเก็บกักน้ำรักษาความชุ่มชื้น ปรับปรุงหน้าดินโดยใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด โดยการปลูกพืชตระกูลถั่วแล้วไถกลบ ที่สำคัญคือ ให้ปลูกหญ้าแฝกขวางแนวลาดเทขนานกันหลายๆ แนว วิธีนี้จะเป็นการป้องกันไม่ให้น้ำดินถูกชะล้างพังทลาย ลดความแรงของน้ำที่ไหลบ่ามาให้ช้าลง และรักษาความชุ่มชื้นในดิน ทำให้ดินดานที่มีความแข็งเปลี่ยนเป็นดินร่วนซุย สามารถปลูกพืชได้อีกครั้งหนึ่ง รวมถึงการให้ราษฎรได้มีส่วนร่วมในการรักษาป่าไม้และได้ประโยชน์จากป่าไม้ ควบคู่กับการพัฒนาเกษตรกรรมที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาอาชีพ

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

ในวันนี้ จากพื้นที่เสื่อมโทรม แห่งแล้ง ได้เปลี่ยนเป็นพื้นที่ป่าสีเขียว สัตว์ป่ากลับมา มีแหล่งน้ำที่พอเพียง เกษตรกรที่ครั้งหนึ่งได้อพยพโยกย้ายไปอยู่ที่อื่นได้กลับมาประกอบอาชีพเกษตรกรรมในพื้นที่แห่งนี้โดยนำแนวพระราชดำริมาปรับใช้ในพื้นที่ของตนเอง ทั้งการฟื้นฟูดินและการเลือกปลูกพืชที่เหมาะสมกับสภาพดินและเป็นที่ต้องการของตลาด สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างพอเพียงและพึ่งพาตนเองได้ ดังพระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๔๐ ความว่า

“...สิ่งที่ทำไว้ที่ห้วยทรายนับว่าประสบความสำเร็จดีมากต้องบันทึกเอาไว้เป็นบทกวีหรือตำรา...ฉันปลื้มใจมาก...”

เขื่อนขุนด่านปราการชล จังหวัดนครนายก

พื้นที่ในจังหวัดนครนายกส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำการเกษตร ทำนาปลูกข้าว และในส่วนของอเภองครักษ์ส่วนมากเป็นนาข้าวขนาดใหญ่และประสบปัญหาดินเปรี้ยวมาเป็นเวลานานมาก

“...จังหวัดนครนายก เป็นจังหวัดที่มี
ปัญหาน้ำท่วม ฝนแล้ง ดินเปรี้ยว
จำเป็นอย่างมากที่จะต้องมีเขื่อนกักเก็บน้ำ
ขนาดใหญ่ในคลองท่าด่าน...”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๖

การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

“...ฉะนั้นการสร้างเขื่อน เฉพาะตัวเขื่อนและอาคารประกอบ จะทำให้แก้ไขปัญหาลงได้มาก และจะไม่ท่วมที่ของประชาชนมากนัก มีที่ตรงนั้นประมาณ ๕๐๐ ไร่ ที่เป็นของกรมชลประทานอยู่แล้ว ไม่ต้องเวนคืน ไม่ต้องซื้อ ไม่ต้องเดือดร้อน และก็ยังเหลือที่ทำมาหากินเล็กน้อยของประชาชนในหมู่บ้านทำต๋านนั้น หมู่บ้านเองก็就不用เดือดร้อน ฉะนั้นถ้าหากว่าทำโครงการนี้ ก็จะเป็นการช่วยขจัดภัยแล้งได้...” (พระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๖)

เขื่อนขุนด่านปราการชล เป็นเขื่อนคอนกรีตบดอัด (RCC Dam) ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย เก็บกักน้ำได้สูงสุด ๒๒๔ ล้านลูกบาศก์เมตร สามารถส่งน้ำไปยังพื้นที่การเกษตรได้กว่า ๑๘๕,๐๐๐ ไร่ มีการจัดสรรน้ำ ไปยังพื้นที่ต่างๆ เพื่อทำนาปรัง เพื่อการอุปโภคบริโภค แก้ไขปัญหาดินเปรี้ยว รวมทั้งช่วยลดความเสียหายจากอุทกภัยและปัญหาภัยแล้ง ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียงได้อย่างมาก

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

เขื่อนแห่งนี้เป็นแหล่งเก็บกักน้ำสำหรับการเกษตรและการอุปโภคบริโภค ช่วยแก้ปัญหาดินเปรี้ยวในอำเภองครักษ์ ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นนาข้าวและประสบปัญหาดินเปรี้ยวมาเป็นเวลานานได้กว่า ๑๐๐,๐๐๐ ไร่ ทำให้ผลผลิตข้าวนาปี และข้าวนาปรังเพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้นครัวเรือนละ ๕,๐๕๓ บาทต่อเดือน ขณะเดียวกันสามารถลดค่าใช้จ่าย รวมถึงประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แหล่งประมงและการปศุสัตว์

เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ จังหวัดลพบุรี

ประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตด้านน้ำมาโดยตลอด ทั้งปัญหาน้ำท่วมและปัญหาน้ำแล้งซึ่งสร้างความเสียหายและสูญเสีย ทั้งเรื่องสวนไร่นา บ้านเรือน บริเวณพื้นที่เชิงพาณิชย์และเขตอุตสาหกรรม โดยเฉพาะบริเวณลุ่มน้ำป่าสัก และลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่างซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำริเกี่ยวกับเขื่อนป่าสักเมื่อ ๓๐ กว่าปีมาแล้ว

“...โครงการป่าสักมีไว้สำหรับน้ำแห้งและมีไว้สำหรับน้ำเปียก น้ำมาก น้ำเกินมันก็เปียก ทำให้มีความเสียหาย เสียหายทั้งทางเกษตร คือ ถ้าสิ่งที่เพาะปลูกถูกน้ำท่วมก็เน่า เมื่อเน่าแล้วเจ้าของคือเกษตรกร ก็ไม่มีรายได้ ต้องช่วยเขา... เสียหายมากในด้านอื่น ในกรุงในเมือง ก็มีน้ำมาก ไม่ได้ประโยชน์ก็ล้นมาท่วมถนน การจราจรติดขัด ธุรกิจต่างๆ หยุดชะงักเสียหาย...”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๔๒

การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์เป็นแหล่งต้นทุนน้ำ ที่มีความจุน้ำได้สูงสุดถึง ๙๖๐ ล้านลูกบาศก์เมตร เพื่อการเกษตรกรรม ป้องกันและบรรเทาอุทกภัยในบริเวณลุ่มน้ำป่าสักและลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่าง รวมถึงบรรเทาปัญหาน้ำเน่าเสีย ในเขตกรุงเทพฯ และเมืองใหญ่ในเขตภาคกลาง โครงการนี้เป็นโครงการต้นแบบของการดำเนินงานตามพระราชดำริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว “อย่าให้ราษฎรเขาเดือดร้อน” โดยการชดเชยค่าที่ดิน รวมถึงการให้ความสำคัญในเรื่อง การกำหนดนโยบาย การศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ การประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง การทำประชาพิจารณ์ และการนำผลที่ได้มาวางแผนในการบริหารโครงการและการแก้ปัญหา

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

ในปัจจุบัน เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์มีระบบชลประทานเพื่อส่งน้ำไปยังพื้นที่เกษตรกรรม มากกว่า ๑๗๔,๕๐๐ ไร่ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงระบบส่งน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภค และน้ำใช้ในงานอุตสาหกรรม ช่วยบรรเทาอุทกภัยให้แก่พื้นที่บริเวณลุ่มน้ำป่าสัก และพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา เช่น จังหวัดสระบุรี พระนครศรีอยุธยา กรุงเทพฯ และปริมณฑล ช่วยลดความเสียหายด้านเศรษฐกิจให้แก่ประเทศได้อย่างมาก ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ สามารถช่วยฟื้นฟู รักษาสมดุลของระบบนิเวศ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาและแหล่งประมงน้ำจืด ขนาดใหญ่ สร้างอาชีพและเพิ่มรายได้ให้แก่ราษฎรในพื้นที่

โครงการประตูลิขัยน้ำคลองลัดโพธิ์อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

แต่เดิมคลองลัดโพธิ์เป็นคลองเล็กๆ มีความยาวประมาณ ๖๐๐ เมตร ซึ่งใช้เป็นคลองลัดแนวเหนือ-ใต้ ของคุ้งแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณหมู่ที่ ๙ ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ แต่มีสภาพตื้นเขิน ขณะเดียวกันในช่วงฤดูฝน หรือระยะน้ำเหนือหลากในระหว่างเดือนกันยายน - พฤศจิกายน น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยามีปริมาณมาก หากไม่สามารถไหลออกทะเลได้ทันจะท่วมเอ่อล้นในบริเวณสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง โดยเฉพาะกรุงเทพฯ และปริมณฑล

...ให้พิจารณาใช้คลองลัดโพธิ์ จังหวัดสมุทรปราการ เป็นทางลัดระบายน้ำเหนือ ซึ่งจะช่วยให้ช่วยระบายน้ำได้เร็วเพราะระยะทางสั้นเพียง ๖๐๐ เมตร ก็ออกทะเล หากวันใดมีน้ำทะเลขึ้นสูงก็ปิดประตูไม่ให้น้ำทะเลเข้ามา...

พระราชดำริสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๔๕

การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

โครงการประตุน้ำคลองลัดโพธิ์อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตั้งอยู่ที่ตำบลทรงคนอง ในบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง เนื่องจากอยู่ใกล้บริเวณปากอ่าวไทย จึงได้รับอิทธิพลของน้ำทะเลหนุนขึ้นลง ดังนั้น การบริหารจัดการประตุน้ำจะต้องมีความสัมพันธ์กับจังหวะการขึ้นลงของน้ำทะเลด้วย โดยใช้การพยากรณ์มาตรฐานของกรมอุทกศาสตร์ กองทัพเรือ และการพยากรณ์การเคลื่อนตัวของน้ำหนุนในแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างจากแบบจำลองทางชลศาสตร์และระบบโทรมาตร การดำเนินงานโครงการตามแนวพระราชดำริเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำของแม่น้ำเจ้าพระยาในช่วงฤดูน้ำหลาก ทำให้น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาไหลลงทะเลได้เร็วขึ้นโดยไม่ต้องอ้อม

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

เมื่อโครงการประตุน้ำคลองลัดโพธิ์ฯ ดำเนินการแล้วเสร็จสามารถลดผลกระทบน้ำท่วมในพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้มีพระราชกระแสเพิ่มเติมว่า “...โครงการนี้จะทำประโยชน์ได้อย่างมหัศจรรย์ มีพลังงานมหาศาลจะใช้พลังงานน้ำที่ระบายผ่านคลองทำประโยชน์อย่างอื่นด้วยได้หรือไม่...” ซึ่งกรมชลประทานและมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้สนองพระราชดำริ โดยการประดิษฐ์และทดลองกังหันพลังงานน้ำแบบเพื่อเป็นต้นกำลังไปหมุนเครื่องกำเนิดไฟฟ้าแบบแม่เหล็กถาวร ได้กำลังไฟฟ้าสูงสุด ๕.๗๔ กิโลวัตต์ เครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังงานกลนี้ ได้รับการจดทะเบียนสิทธิบัตรสิ่งประดิษฐ์ในพระปรมาภิไธย เมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ ซึ่งต่อมาได้นำไปขยายผลในประตูน้ำแห่งอื่นๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าบริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่ากุยบุรีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

“...ให้ดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าบริเวณป่าสงวนแห่งชาติ
กุยบุรี โดยใช้รูปแบบในการฟื้นฟูเช่นเดียวกับการดำเนินงานของ
โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย จังหวัดเพชรบุรี
และโครงการฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้ม...”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๔๐

การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับวิธีการฟื้นฟูสภาพป่าในบริเวณพื้นที่โครงการหลายครั้งด้วยกัน สรุปได้ดังนี้ การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก ปล่อยให้ขึ้นเองตามธรรมชาติ ปลูกสับปะรดที่คุณภาพไม่ต้องดีนัก รวมทั้งพืชที่เหมาะสมอื่นๆ เช่น อ้อย เพื่อเป็นอาหารช้างและสัตว์ป่า สำรวจพื้นที่ที่เหมาะสมเพื่อที่จะทำฝายชะลอน้ำแบบผสมผสาน พัฒนาที่ดินโดยใช้หญ้าแฝก ซึ่งมีระบบรากยาว ช่วยอุ้มน้ำสร้างความชุ่มชื้นได้มาก เนื่องจากแม่น้ำกุยบุรีเป็นแม่น้ำสายสำคัญ แต่มีปริมาณน้ำน้อยและตื้นเขินในฤดูแล้ง จึงควรพิจารณาจัดหาแหล่งน้ำเพื่อให้มีน้ำเพื่อการเกษตรและเพื่อการใช้สอยได้ตลอดปี

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

พื้นที่ดำเนินโครงการ ๒๒๘,๖๕๖ ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ลุ่มน้ำกุยบุรีและพื้นที่การเกษตรของราษฎร ๓ หมู่บ้าน คือ บ้านรวมไทย บ้านพุบอน และบ้านย่านซื่อ โดยเน้นการดำเนินงาน ๒ ด้าน คือ ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่า และด้านการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพให้แก่ราษฎรในพื้นที่

ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่า ได้มีการเพิ่มแหล่งน้ำในพื้นที่ โดยการจัดทำฝายชะลอน้ำแบบผสมผสาน ฝายต้นน้ำลำธารกึ่งถาวร และอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก ได้ปลูกป่าและดูแลรักษาป่า จำนวน ๑๘,๐๐๐ ไร่ ที่สำคัญได้มีการสร้างแปลงอาหารช้าง โดยการโปรยหว่านเมล็ดพันธุ์พืชตามเส้นทางเดินช้างป่าเป็นระยะทาง ๔๘ กิโลเมตร พันธุ์พืชที่นำไปโปรยหว่าน ได้แก่ มะขามเปรี้ยว มะเกลือ กระถิน และมะค่า เป็นต้น รวมทั้งการปลูกหญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่ ๔,๐๐๐ ไร่ ใช้กล้าประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ กล้า

ด้านการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพให้แก่ราษฎร ได้มีการชุดบ่อน้ำประจำไร่นาให้เกษตรกร ส่งเสริมการปลูกพืชผสมผสานและเลี้ยงไหม ส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ ส่งเสริมการปลูกพืชอาหารสัตว์ ส่งเสริมการเลี้ยงแพะ แจกจ่ายพันธุ์ปลาให้เกษตรกร และการจ้างงานเกษตรกรปลูกหญ้าแฝก

โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักถึงปัญหาน้ำเน่าเสียและขยะมูลฝอยที่มีมากขึ้นทุกวัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและการดำเนินชีวิตของประชาชน ดังที่ได้พระราชทานพระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๓๕ ความตอนหนึ่งว่า “...ปัญหาสำคัญคือ เรื่องสิ่งแวดล้อม เรื่องน้ำเสียกับขยะ ได้ศึกษามาแล้วเหมือนกันทำไมยากนัก ในบางเทคโนโลยีทำได้แล้ว ในเมืองไทยเองก็ทำได้... แล้วก็ต้องทำการเวียนซ้ำ การกรองน้ำ ให้ทำน้ำนั้นไม่ให้โสโครก แล้วปล่อยน้ำลงมา ที่เป็นที่ทำการเพาะปลูก... หลังจากนั้นที่เหลือก็จะลงทะเลโดยไม่ทำให้น้ำนั้นเสีย...”

การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

โครงการฯ ได้ดำเนินงานสนองพระราชดำริ โดยการศึกษาและวิจัยเพื่อหาวิธีการในการแก้ไขปัญหาน้ำเสียและกำจัดขยะมูลฝอย รวมถึงการฟื้นฟูสภาพป่าชายเลน โดยเน้นการใช้กระบวนการธรรมชาติ ๔ วิธี คือ การใช้ระบบบ่อผึ่งบำบัดน้ำเสีย การใช้ระบบกรองน้ำเสียด้วยหญ้า การใช้ระบบบำบัดน้ำเสียโดยใช้พื้นที่ชุ่มน้ำเทียม และการใช้ระบบบำบัดน้ำเสียโดยใช้แปลงป่าชายเลน

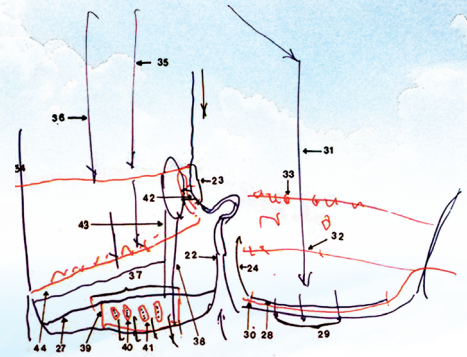

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

ในวันนี้ เป็นที่ประจักษ์แล้วว่าโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยฯ สามารถบำบัดน้ำเสียและมีการพัฒนารูปแบบการกำจัดน้ำเสียและขยะอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม รักษาสมดุลทางธรรมชาติให้กลับสู่สภาวะปกติได้ดังเดิม และยังทำให้แนวชายหาดที่ถูกกัดเซาะกลับงอกเพิ่มขึ้นนับพันไร่ โครงการนี้จึงเป็นโครงการต้นแบบการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้แก่พื้นที่อื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันได้นำไปปรับใช้ซึ่งมีองค์กรและหน่วยงานท้องถิ่นต่างๆ ทั่วประเทศได้น้อมนำแนวพระราชดำรินี้ไปใช้จริงในพื้นที่และประสบความสำเร็จในการบำบัดน้ำเสียและกำจัดขยะอย่างมากมาย

โครงการแก้มลิง กรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานครประสบปัญหาน้ำท่วมหลายครั้งหลายครา โดยเฉพาะช่วงฤดูน้ำหลากในเดือนกันยายนถึงพฤศจิกายน ซึ่งเห็นได้ชัดเจนในปี ๒๕๒๓ และ ปี ๒๕๒๖ เมื่อฝนตกหนักมากบริเวณพื้นที่รอบนอก กรุงเทพมหานคร การระบายน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาไม่สามารถดำเนินการได้ทันการณ์ ประกอบกับเครื่องมือที่ยังไม่พร้อม จึงทำให้พื้นที่ด้านตะวันออกของ กรุงเทพมหานคร ในเขตบางกะปิ เขตห้วยขวาง และเขตบางเขนเกิดน้ำท่วม ส่งผลให้บ้านเรือนได้รับความเสียหายอย่างมาก

ภาพฝีพระหัตถ์โครงการแก้มลิง

แนวพระราชดำริในการแก้ปัญหา

แนวพระราชดำริในการป้องกันน้ำท่วมในพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑล ที่ทรงเรียกว่า “แก้มลิง” นั้น ไม่มีระบุในตำราใดมาก่อน แต่เป็นพระราชวินิจฉัยและทรงสังเกตจากพฤติกรรมการกินอาหารของลิง เมื่อลิงเคี้ยวอาหารแล้ว จะยังไม่กลืนลงไป แต่จะเก็บไว้ที่กระพุ้งแก้มทั้งสองข้างก่อน แล้วจึงค่อยๆ ดุนมากินในภายหลัง เช่นเดียวกับวิธีการผันน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยา หรือจากคลองซอยต่างๆ เมื่อจังหวะน้ำทะเลหนุนสูงให้น้ำไปเก็บกักไว้ในบึงน้ำขนาดใหญ่ที่อยู่ใกล้พื้นที่ชายทะเล โดยมีประตูน้ำขนาดใหญ่ทำหน้าที่ปิด - เปิด เพื่อรับน้ำในจังหวะน้ำขึ้น และระบายน้ำออกในจังหวะน้ำลง

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

แก้มลิงเป็นการสร้างบ่อพักน้ำ เพื่อรองรับน้ำที่ไหลมาตามคูคลองให้พักอยู่ในบ่อก่อน เมื่อระดับน้ำทะเลลดต่ำลง จึงค่อยๆ ระบายน้ำออกไปที่หลัง ขณะเดียวกันคูคลองต่างๆ นี้จะต้องมีการขุดลอกอยู่เสมอเพื่อไม่ให้เกิดการตื้นเขินให้น้ำสามารถไหลผ่านได้สะดวก โดยทรงให้ดำเนินโครงการแก้มลิงในเขตกรุงเทพฯ ได้แก่ โครงการแก้มลิงฝั่งตะวันออก และฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา และโครงการแก้มลิงนอกเขตกรุงเทพฯ ที่เอื้อประโยชน์แก่พื้นที่ในเขตกรุงเทพฯ ได้แก่ โครงการแก้มลิงแม่น้ำท่าจีนตอนล่าง โครงการแก้มลิงคลองมหาชัย-สนามชัย และโครงการแก้มลิงคลองสุนัขหอน

หลัก ๓ ประการที่ทำให้โครงการแก้มลิงประสบความสำเร็จ คือ

- ๑) การเลือกสถานที่ที่จะทำหน้าที่เป็นบ่อพักและวิธีการชักนำน้ำท่วมไหลเข้าสู่บ่อพักน้ำ
- ๒) เส้นทางน้ำไหลที่สะดวกต่อการระบายน้ำเข้าสู่แหล่งที่ทำหน้าที่บ่อพักน้ำ
- ๓) การระบายน้ำออกจากบ่อพักน้ำต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

โครงการศึกษาวิธีการฟื้นฟูพื้นที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้ม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

สภาพพื้นที่ดินมีความเสื่อมโทรมจนเกือบใช้ประโยชน์ไม่ได้ เป็นดินแข็ง ดินหินลูกรัง ที่มีสาเหตุมาจากการใช้ดินผิดวิธี ซึ่งแต่เดิมบริเวณนี้เป็นฟาร์มปศุสัตว์และมีการขุดดินลูกรังไปใช้ประโยชน์

การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริที่เรียบง่ายเพื่อฟื้นฟูสภาพพื้นที่ที่เสื่อมโทรม ด้วยวิธีการไม่เข้าไปยุ่ง หรือเข้าไปรบกวนพื้นที่ป่าอย่างน้อย ๕ ปี เพื่อให้ป่าไม้ได้เจริญเติบโตอย่างอิสระเป็นไปตามธรรมชาติ ทำให้พันธุ์ไม้และพืชพรรณต่างๆ ที่ถูกทำลายได้มีโอกาสฟื้นตัว ค่อยๆ เจริญเติบโต แตกกิ่งแตกกอ ระบบนิเวศของสิ่งมีชีวิตเกิดขึ้นและสามารถเกื้อกูลกัน ทั้งไม้เล็กๆ ที่ขึ้นคลุมดินทำให้เกิดความชุ่มชื้น ไม้ยืนต้นต่างๆ เจริญเติบโตให้ร่มเงาเมื่อปล่อยทิ้งไว้จะทำให้มีต้นไม้ ทั้งขนาดเล็กและขนาดกลางเกิดขึ้นมากมายในพื้นที่กลายเป็นป่าเบญจพรรณในที่สุด

“...เรื่องต้นไม้ขึ้นเอง มีอีกแห่งที่ท่านทั้งหลายก็ควรจะไปได้ เพราะไปง่าย คือโครงการเขาชะงุ้ม ที่จังหวัดราชบุรี ที่ตรงนั้นอยู่ใกล้ภูเขา เป็นที่ที่ป่าเสียไปเป็นป่าเสื่อมโทรม ที่เรียกว่าป่าเสื่อมโทรมเพราะมันไม่มีต้นไม้ ไม่มีขึ้นดี เริ่มทำโครงการนั้นมาประมาณ ๗ ปีเหมือนกัน ไปดูเมื่อสัก ๒ ปี หลังจากทิ้งป่านั้นไว้ ๕ ปี ตรงนั้นไม่ได้ทำอะไรเลย แต่ป่าเจริญเติบโตขึ้นมาเป็นป่าอุดมสมบูรณ์ไม่ต้องไปปลูกสักต้นเดียว คือว่าการปลูกป่านี้น่าจะอยู่ที่ปล่อยให้เขาขึ้นได้ คืออย่าไปคอยแต่ต้นไม้ อย่าไปเร่งแต่ต้นไม้ เพียงแต่ว่าคุ้มครองเขาหน่อย เขาขึ้นเอง... ถ้าพูดเรื่องปลูกป่านี้นะ ยืดยาวมาก ไม่มีสิ้นสุด แต่จะต้องอธิบายอย่างนี้ว่าถ้าได้เลือกที่ที่เหมาะสม แล้วก็ทิ้งให้อยู่อย่างนั้น โดยไม่ไปเร่งแก่ ป่าต้นไม้ก็จะขึ้นเอง...” พระราชดำรัสวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๗

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

ผลจากการดำเนินงานสนองพระราชดำริ ทำให้สภาพพื้นที่แต่เดิมซึ่งเป็นพื้นที่ป่าเต็งรังที่เสื่อมโทรมที่เกิดจากบุกรุกทำลายจนเป็นเขาหัวโล้น ดินกลายเป็นดินลูกรังและกรวดดิน สภาพอากาศแห้งแล้ง ไม่มีแหล่งน้ำธรรมชาติในพื้นที่ กลายเป็นพื้นที่ที่มีไม้ใหญ่ปกคลุม สัตว์ป่ากลับเข้ามาอาศัยเพิ่มมากขึ้น ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่แห่งนี้กลับมามีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น

โครงการห้วยโสมงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดปราจีนบุรี

จังหวัดปราจีนบุรีประสบปัญหาจากภัยธรรมชาติมาโดยตลอด ในช่วงฤดูฝนเกิดอุทกภัยสร้างความเสียหายทั้งพื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกิน พื้นที่การเกษตร และการประมง ส่วนในฤดูแล้ง เกิดฝนทิ้งช่วง ขาดแคลนน้ำ ไม่สามารถทำการเกษตรได้ และปัญหาได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ

จากความรุนแรงของปัญหาภัยธรรมชาติในปี ๒๕๒๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำริให้พิจารณาสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำ ๓ เขื่อน คือ เขื่อนห้วยพระปรัง เขื่อนห้วยยาง และเขื่อนห้วยโสมง เพื่อให้ราษฎรมีน้ำใช้สำหรับการเพาะปลูกได้ทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง รวมทั้งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคได้ตลอดปี

“...โครงการพัฒนาที่ราบเชิงเขา จังหวัดปราจีนบุรี - จังหวัดสระแก้ว เช่น โครงการอ่างเก็บน้ำพระปรัง อ่างเก็บน้ำห้วยสะโตน อ่างเก็บน้ำท่ากระบาก และอ่างเก็บน้ำอื่นๆ เป็นโครงการที่ดีมาก ทำให้มีปริมาณน้ำในเขื่อนเพิ่มมากขึ้น และผลที่ได้รับเพิ่มเติมก็คือ ทำให้ที่ดินมีการพัฒนาตามมาด้วย...”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๔๔

การสนองพระราชดำริ

โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยโสมงฯ ตั้งอยู่ในเขตบ้านแก่งยาว ตำบลแก่งดินสอ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี เป็นโครงการที่อยู่ในระหว่างการก่อสร้าง มีลักษณะเป็นเขื่อนดิน คาดว่าจะแล้วเสร็จในปี ๒๕๖๑ เป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ มีความจุในระดับเก็บกัก ๒๙๕ ล้านลูกบาศก์เมตร ช่วยบรรเทาอุทกภัยในพื้นที่ลุ่มน้ำปราจีนและลุ่มน้ำบางปะกงตอนบน ที่เกิดขึ้นทุกปี และสามารถส่งน้ำเพื่อการเกษตรในเขตชลประทานได้ตลอดทั้งปี สามารถเก็บกักน้ำได้ ๒๙๕,๐๐๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร ครอบคลุมพื้นที่ใช้ประโยชน์ ๑๑๑,๓๐๐ ไร่ ของตำบลแก่งดินสอ อำเภอนาดี ตำบลเมืองเก่า ตำบลบ่อทอง และตำบลบ้านนา อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

ในอนาคตอ่างเก็บน้ำห้วยโสมงฯ จะเป็นแหล่งน้ำสำคัญเพื่อการอุปโภคบริโภค มีน้ำต้นทุนในการรักษาระบบนิเวศ ผลักดันน้ำเค็ม น้ำเน่าเสียในแม่น้ำปราจีนบุรีและแม่น้ำบางปะกง เป็นแหล่งขยายและเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืด เป็นแนวป้องกันการบุกรุกทำลายป่าในพื้นที่มรดกโลก เป็นแหล่งน้ำให้สัตว์ป่าและให้ความชุ่มชื้นแก่พืชพรรณไม้ต่างๆ รวมทั้งเป็นแหล่งน้ำสำรองสำหรับการดับไฟป่าซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำ ตลอดจนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชุมชนสามารถใช้เป็นแหล่งเก็บเกี่ยวรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างยั่งยืน

โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดมงคลชัยพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม แต่เกษตรกรต้องประสบภัยธรรมชาติอยู่อย่างต่อเนื่องมายาวนาน ทั้งน้ำท่วม ฝนแล้ง และมีความเสี่ยงที่เกษตรกรพบเป็นประจำ ได้แก่ ราคาพืชผล โรคระบาดของพืช แมลงศัตรูพืช การขาดแคลนแรงงาน การสูญเสียที่ดินทำกิน และการเป็นหนี้ เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้เกษตรกรไม่สามารถพึ่งตนเองได้และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก

จากปัญหาที่เกิดขึ้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแนวทางแก้ไข ซึ่งต่อมาได้พระราชทานพระราชดำรัสเพื่อนำไปทดลองแก้ปัญหา ความเป็นว่า “...วิธีการแก้ไขคือ ต้องเก็บน้ำฝนที่ตกลงมา ก็เกิดความคิดว่าอยากทดลองดูสัก ๑๐ ไร่ ๓ ไร่จะเป็นบ่อน้ำ เก็บฝน ...อีก ๖ ไร่ทำเป็นที่นา ส่วนที่เหลือก็เป็นบริการหมายถึงทางเดินหรือกระดือบ...”

บริเวณที่ให้ทรงทดลองแนวพระราชดำรินี้ คือพื้นที่บริเวณวัดมงคลชัยพัฒนา จังหวัดสระบุรี ได้จัดทำเป็นแปลงสาธิตปลูกพืชต่างๆ ทั้งไม้ผล ไม้ดอก ทำนาข้าว ขุดสระเลี้ยงปลา และนี่คือ จุดเริ่มต้นของการบริหารจัดการพื้นที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด ที่ทรงเรียกว่า “ทฤษฎีใหม่”

นอกจากนี้ ได้พระราชทานพระราชดำริเพิ่มเติมในเรื่องการจัดการน้ำเพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรมีน้ำใช้อย่างพอเพียง โดยการเติมน้ำให้แก่สระน้ำประจำไร่นาของเกษตรกร ซึ่งหลักการนี้ได้ถูกขนานนามว่า “อ่างใหญ่เติมอ่างเล็ก อ่างเล็กเติมสระ”

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

แนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ พร้อมด้วยผังจำลองทฤษฎีใหม่และผังระบบชลประทาน ซึ่งเป็นต้นแบบในการบริหารจัดการน้ำและที่ดินให้เกิดประโยชน์ ส่งผลให้ประชาชนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างพอมีพอกินตามอัตภาพ ไม่อดอยาก ไม่เดือดร้อน สามารถพึ่งตนเองได้ และพร้อมที่จะก้าวเดินต่อไปบนเส้นทางแห่งความพอเพียง นำไปสู่ความสุข ความมั่นคงและความยั่งยืน

โครงการพระราชดำริทางคูขนานลอยฟ้า ถนนบรมราชชนนี และ สะพานพระราม ๘ กรุงเทพมหานคร

ด้วยสภาพปัญหาการจราจรในกรุงเทพมหานครที่ติดขัด ประชาชนประสบความเดือดร้อนในการสัญจรเดินทางเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างฝั่งพระนครกับฝั่งธนบุรี สะพานกรุงธนบุรีและสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าไม่สามารถรองรับปริมาณการจราจรที่เพิ่มมากขึ้นทุกวันได้

การดำเนินสนองพระราชดำริ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแนวพระราชดำริในการเพิ่มผิวการจราจร เส้นทางคมนาคม รวมถึงการสร้างสะพาน เพื่อเพิ่มจุดเชื่อมต่อการจราจรให้สะดวกและคล่องตัวยิ่งขึ้น ได้พระราชทานแผนที่การก่อสร้างทางคูขนานที่ทรงร่างด้วยลายพระหัตถ์แก่กรุงเทพมหานคร เพื่อก่อสร้างทางคูขนานลอยฟ้าจากแยกอรุณอมรินทร์ไปจนถึงแยกพุทธมณฑลสาย ๒

ในส่วนสะพานพระราม ๘ นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงชี้แนะว่าควรก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาเพิ่มขึ้นอีก ๑ แห่ง บริเวณถนนอรุณอมรินทร์ไปเชื่อมกับถนนวิสุทธิกษัตริย์ เพื่อรองรับการจราจรที่เพิ่มมากขึ้นจากการเปิดใช้เส้นทางคูขนานลอยฟ้า บรมราชชนนี รวมทั้งเพิ่มจุดเชื่อมโยงฝั่งพระนครกับฝั่งธนบุรี และเป็นจุดเชื่อมต่อโครงข่ายจตุรทิศด้วย

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

สะพานพระราม ๘ และทางคูขนานลอยฟ้า ถนนบรมราชชนนี เป็นการเชื่อมต่อโครงข่ายถนนวงแหวนโดยรอบสมบูรณ์มากขึ้น การจราจรในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล รวมถึงจังหวัดใกล้เคียงเป็นไปอย่างสะดวกและรวดเร็วขึ้น ช่วยลดปริมาณการจราจรที่ติดขัดบริเวณสะพานกรุงธนบุรีและสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าได้มาก ส่งผลให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ลดความแออัดของชุมชนฝั่งพระนคร และช่วยให้ประเทศชาติประหยัดพลังงานได้อย่างมหาศาล

โครงการป่าสิริเจริญวรราชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๓๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับงานพัฒนาสรุปได้ดังนี้ ให้พิจารณาจัดทำโครงการป่าสิริเจริญวรราชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ บริเวณเขาชีโอน ติดกับเขตวัดญาณสังวราราม ต่าบลนาจอมเทียน อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ซึ่งมีผู้น้อมเกล้าฯ ถวายที่ดินประมาณ ๓๖๐ ไร่ เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสมหามงคลทรงเจริญพระชนมพรรษา ๖๐ พรรษา ในวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๓๕ และพื้นที่โดยรอบโครงการป่าสิริเจริญวรราช มีอาณาเขตตามแนวสันเขาสูงทางด้านทิศเหนือและใต้ สำหรับด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกให้ใช้แนวที่พ้นจากเขตโครงการพอประมาณ จัดทำเป็นโครงการปลูกป่าปริมณฑลตามความเหมาะสม และพระราชทานนามโครงการแห่งนี้ว่า “โครงการป่าสิริเจริญวรราชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” (โครงการ+สิริกิติ์+เจริญวรราช) เพื่อดูแลรักษาสวนป่าสิริเจริญวรราชให้มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอนุรักษ์ดินและน้ำ เป็นการฟื้นฟูสภาพพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมให้กลับฟื้นคืนสภาพป่าที่สมบูรณ์ เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าอย่างยั่งยืน เป็นแหล่งทัศนศึกษาและที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

โครงการป่าสิริเจริญวรราชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งเริ่มดำเนินการตั้งแต่ ปี ๒๕๓๕ จนถึงปัจจุบัน นอกจากปลูกป่าเสริมในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมแล้ว ยังก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือ ป้องกันการบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคงเหลืออยู่ให้คงอยู่ตลอดไป เป็นการอนุรักษ์ดิน แหล่งต้นน้ำลำธาร และระบบนิเวศวิทยาของป่าดั้งเดิม เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและขยายพันธุ์สัตว์ป่า ตลอดจนเป็นแหล่งพักสัตว์ป่าก่อนปล่อยคืนสู่ธรรมชาติ เกิดการจ้างแรงงานแก่ราษฎรที่อาศัยอยู่รอบๆ โครงการฯ และได้ใช้ประโยชน์ใช้สอยจากป่าของโครงการฯ เป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติ สำหรับศึกษาหาความรู้ ตลอดจนเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และเป็นแหล่งจัดกิจกรรมด้านป่าไม้ของนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไปในรูปของพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต

● โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๒๐ จังหวัด ดังนี้ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครพนม นครราชสีมา บึงกาฬ บุรีรัมย์ มหาสารคาม มุกดาหาร ยโสธร ร้อยเอ็ด เลย ศรีสะเกษ สกลนคร สุรินทร์ หนองคาย หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ อุตรธานี และอุบลราชธานี

พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นดินแดนที่ราบสูงและทุ่งหญ้า มีปัญหาทรัพยากรดินเสื่อมโทรม เป็นดินทรายอุ้มน้ำได้น้อยและมีความเค็มของดิน แหล่งน้ำตามธรรมชาติมีไม่เพียงพอ ทำให้ดินขาดความชุ่มชื้น ส่งผลต่อการเพาะปลูกพืชได้ผลผลิตไม่ดี โดยเฉพาะพืชหลัก คือ ข้าวและมันสำปะหลัง รวมทั้งประสบปัญหาโรคพืชแมลงศัตรูพืช และโรคระบาดในสัตว์ ได้แก่ โค กระบือ เป็ด ไก่ และสุกร เป็นต้น ประชาชนจึงประสบปัญหารายได้ต่ำ

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ และพระบรมวงศ์ ได้พระราชทานพระราชดำริในการแก้ไขและบรรเทาความเดือดร้อนให้แก่ราษฎร โดยได้มีพระราชดำริพัฒนาด้านน้ำ ป่า พลังงานทดแทน และอาชีพ จนก่อให้เกิดเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือถึง ๑,๑๕๗ โครงการ (กันยายน ๒๕๕๘) ซึ่งส่งผลสำเร็จตามแนวพระราชดำริ โดยมีตัวอย่างดังนี้

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร

จากเอกสารข้อมูลส่วนพระองค์ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานแก่สำนักงาน กปร. มีความตอนหนึ่ง
ที่เกี่ยวกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

“...ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เดิมเป็น
ป่าโปร่ง คนไปตัดไม้สำหรับเป็นฟืนและใช้พื้นที่สำหรับทำเกษตรกรรม
ป่าไม้ที่อยู่เหนือพื้นที่ถูกทำลายไปมาก จึงไม่มีน้ำในหน้าแล้ง น้ำไหลแรง
ในหน้าฝน ทำให้มีการชะล้าง (Erosion) หน้าดิน (Top Soil) บางลง
และเกลือที่อยู่ข้างใต้จะขึ้นเป็นหย่อมๆ...”

การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

จากปัญหาดังกล่าวนี้ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ได้ดำเนินงานสนองพระราชดำริเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนี้

๑. การส่งเสริมให้มีการบำรุงรักษาและพัฒนาป่าไม้ด้วยระบบชลประทาน เช่น การสร้างอ่างเก็บน้ำพร้อมระบบส่งน้ำ สร้างฝายต้นน้ำลำธาร เพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ในการอุปโภค บริโภค และการเกษตร
๒. การส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจและนำผลผลิตมาแปรรูปเป็นสินค้าเกษตรอุตสาหกรรม
๓. การส่งเสริมการพัฒนาอาชีพทางการเกษตรต่างๆ เช่น การปศุสัตว์และการประมง
๔. การศึกษาและทดลองงานพัฒนาการเกษตรทุกรูปแบบ พร้อมทั้งถ่ายทอดความรู้วิทยาการเทคโนโลยีใหม่

ตามความเหมาะสม

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

ด้วยแนวพระราชดำริ ทำให้ผืนดินที่เคยแห้งแล้งขาดความสมบูรณ์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือกลายเป็นผืนดินที่อุดมสมบูรณ์ ผืนป่าภูพานมีความหลากหลายของสังคมพืชและระบบนิเวศที่สมบูรณ์ พบพันธุ์ไม้ เห็ดป่า และสมุนไพรป่า รวมกันแล้วมากกว่า ๖๐๐ ชนิด สัตว์ป่ามากกว่า ๑๒๐ ชนิด และแมลงมากกว่า ๑๒๐ ชนิด สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างยั่งยืน

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ มีผลสำเร็จจากการศึกษาทดลองที่โดดเด่นถึง ๑๙ เรื่อง เช่น การเลี้ยงโคเนื้อภูพาน การเลี้ยงไก่ดำภูพาน การเลี้ยงสุกรภูพาน การปลูกข้าวพันธุ์สกลนคร การจัดการดินเค็มเพื่อปลูกข้าว การจัดการดินลูกรังเพื่อปลูกไม้ผล การปลูกยางพารา การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากพืชสมุนไพร และการผลิตผ้าอ้อมคราม เป็นต้น ล้วนแล้วแต่เป็นตัวอย่างที่ดีให้ราษฎรได้มีโอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น เป็นการลดความเสี่ยงของความไม่แน่นอนของรายได้จากการประกอบอาชีพทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สมดังพระราชประสงค์ในทุกประการ

โครงการศูนย์พัฒนาการเกษตรภูสิงห์อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดศรีสะเกษ

เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๗ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมราษฎรบ้านตะแบง ตำบลห้วยตึกขุ อำเภอกุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ ทำให้ทรงพบว่าราษฎรมีฐานะยากจน ประสบกับภาวะอดอยาก เนื่องจากฝนทิ้งช่วงติดต่อกันหลายปี ไม่มีน้ำเพียงพอสำหรับการทำนาและเพาะปลูก ทำให้ราษฎรละทิ้งบ้านเรือนไปทำงานรับจ้างในถิ่นอื่น และที่สำคัญสภาพความยากไร้นี้ ได้ส่งผลให้เด็กๆ เกิดภาวะขาดสารอาหารอีกด้วย

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงได้พระราชทานพระราชดำริให้จัดศูนย์พัฒนาการเกษตรภูสิงห์อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาการฝึกอบรม และให้บริการทางการเกษตรแก่ราษฎรอำเภอกุสิงห์และพื้นที่ใกล้เคียง ดังพระราชดำริสความตอนหนึ่งว่า

“...น่าจะลองทำหมูบ้านทำสวน ไม่ใช่ทำนา เป็นช่างฝีมือก็จะพออยู่สบายเลี้ยงครอบครัวได้ แต่จะต้องใช้วิชาเกษตรสูงในการวางแผนว่าแต่ละช่วงจะปลูกพืชผลอะไร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทดลองทำอยู่ที่ภาคใต้ ขณะนี้ที่สุพรรณ (จังหวัดนราธิวาส) ทรงสนับสนุนให้ทำการเลี้ยงสัตว์ ทำการฝีมือ เช่น แกะสลัก เป็นช่างวิทยุ...”

การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

ศูนย์พัฒนาการเกษตรภูสิงห์อันเนื่องมาจากพระราชดำริได้ดำเนินงานสนองพระราชดำริ ดังนี้

ด้านการเกษตร ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกมะนาวนอกฤดูและข้าวพันธุ์ดอกมะลิ ๑๐๕ ที่มีคุณภาพดี ได้ผลผลิตเฉลี่ย ๗๖๐ กิโลกรัมต่อไร่ รายได้กว่า ๓๗,๐๐๐ บาทต่อปี

ด้านการประมง ส่งเสริมการเลี้ยงปลาในกระชังและในบ่อพลาสติกแบบครีวเรือน

ด้านการปศุสัตว์ สนับสนุนการเลี้ยงไก่พื้นเมืองลูกผสม เป็นไก่ที่เลี้ยงง่าย โตเร็ว รสชาติดี และราคาสูง ซึ่งทำให้เกษตรกรมีโปรตีนบริโภคในครัวเรือนและจำหน่ายเป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่ง

ด้านส่งเสริมอาชีพ ได้แก่ การฝึกอบรมทักษะการทอผ้า

ด้านการยกระดับคุณภาพชีวิต ได้มีการปรับปรุงภาวะโภชนาการ เนื่องจากเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ ๑๔ ปี อยู่ในภาวะการขาดสารอาหาร

ด้านการศึกษา ส่งเสริมให้เด็กได้รับโอกาสทางการศึกษาภาคบังคับมากขึ้น รวมถึงการศึกษานอกระบบ เพื่อให้สามารถอ่านและเขียนภาษาไทย ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการหาความรู้ต่อไป นอกจากนี้ได้มีการปรับปรุงศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ที่ดำเนินการโดยชาวบ้าน พระและส่วนราชการ ซึ่งมุ่งเน้นให้ “บ้าน วัด โรงเรียน” มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

วันนี้ ชีวิตราษฎรในบริเวณชายแดนของจังหวัดศรีสะเกษที่เคยยากไร้ได้รับการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป แปรเปลี่ยนไปสู่ความสุขสมบูรณ์ตามอัตภาพ ทั้งนี้ ด้วยพระมหากรุณาธิคุณแห่งองค์สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ “พระแม่แห่งแผ่นดิน” ที่ทรงชุบชีวิตที่แร้นแค้นสิ้นหวังให้กลับงอกงามและอยู่เย็นเป็นสุข

โครงการทฤษฎีใหม่เขาวง อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระราชดำริให้จัดทำแปลงสาธิตทฤษฎีใหม่ขึ้นที่บ้านแดนสามัคคี ตำบลคุ้มเก่า เพื่อเป็นแนวทางในการทำการเกษตรแก่ราษฎร รวมทั้งขยายผลการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำในเขตพื้นที่โครงการพัฒนาลุ่มน้ำลำพวยังตอนบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริอีกด้วย และที่สำคัญ คือ เพื่อให้เกษตรกรเกิดความมั่นคงในการดำเนินชีวิตและพึ่งตนเองได้เป็นลำดับแรก จากนั้นจึงเป็นการรวมพลังความสามัคคี ร่วมมือกันเป็นกลุ่ม สหกรณ์ เพื่อให้เกิดพลังการต่อรองกับพ่อค้าคนกลางได้ และในลำดับสุดท้ายการได้รับการสนับสนุนแหล่งทุน เพื่อให้สามารถก้าวหน้าในการประกอบอาชีพต่อไป โดยทรงยกตัวอย่างที่ภาคอีสาน คือ บริเวณพื้นที่บ้านกุดตอแก่น ตำบลกุดสิมคุ้มใหญ่ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งได้พระราชทานพระราชดำรัสในเรื่องนี้ เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๕ ความว่า

“...ถามชาวบ้านที่อยู่กันว่า เป็นอย่างไรบ้างปีนี้ เขาบอกว่าเก็บข้าวได้ แล้วข้าวก็อยู่ตรงนั้น กองไว้ เราก็ไปดูข้าว ข้าวนั้นมีรวงจริงแต่ไม่มีเมล็ด หรือรวงหนึ่งมีซีกสองสามเมล็ด ก็หมายความว่า ๑ ไร่ คงได้ประมาณซีกถึงเดียวหรือไม่ถึงถึงต่อไร่ ถามเขาทำไมเป็นอย่างนี้ เขาบอกว่าเพราะไม่มีฝน เขาปลูกกล้าไว้แล้วเมื่อขึ้นมาก็ปักดำปักดำไม่ได้เพราะไม่มีน้ำ ก็ปักในทรายทำรูในทรายแล้วปักลงไป เมื่อปักแล้วตอนกลางวันก็เฉาแห้งลงไป แต่ตอนกลางคืนก็ตั้งตัวตั้งตรงขึ้นมา เพราะมีน้ำค้าง แล้วในที่สุดก็ได้รวงแต่ไม่มีข้าวเท่าไรอันนี้เป็นบทเรียนที่ดี...แสดงให้เห็นว่า ข้าวนี้เป็นพืชที่แข็งแกร่งมากขอให้ได้มีน้ำค้างก็พอ แม้จะเป็นข้าวธรรมดาไม่ใช่ข้าวไร่ ถ้าหากว่าเราช่วยเขาเล็กน้อยก็สามารถที่จะได้ข้าวมากขึ้นหน่อยพอที่จะกิน ฉะนั้น โครงการที่จะทำมิใช่จะต้องทำโครงการใหญ่โตมากนัก จะได้ผล ทำเล็กๆ ก็ได้ จึงเกิดความคิดขึ้นมากว่าในที่เช่นนั้น ฝนดีพอสมควร แต่ลงมาไม่ถูกระยะเวลา...ฝนก็ทิ้งช่วง ข้าวก็ไม่ดี...”

ในเวลาต่อมา ได้พระราชทาน “ทฤษฎีใหม่” เพื่อเป็นแนวทางในการทำการเกษตรสำหรับเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำกินน้อย โดยเฉลี่ย ๑๐-๑๕ ไร่ นำมาแบ่งออกเป็นสัดส่วน คือ ส่วนแรก ร้อยละ ๓๐ ให้ขุดสระกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการเพาะปลูกได้ตลอดทั้งปี และยังสามารถเลี้ยงปลาและปลูกพืชริมสระเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร ส่วนที่สอง ร้อยละ ๓๐ ให้ทำนาข้าว ส่วนที่สาม ร้อยละ ๓๐ ให้ปลูกพืชไร่ หรือพืชสวน ตามแต่สภาพพื้นที่และภาวะตลาด ส่วนที่สี่ ร้อยละ ๑๐ จัดเป็นที่อยู่อาศัย ถนนหนทาง คันคูดินหรือคูคลอง ตลอดจนปลูกพืชสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ การแบ่งสัดส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินนี้สามารถยืดหยุ่นและปรับให้เหมาะสมได้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก่ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร - จังหวัดนครพนม

ลำน้ำก่ำ มีต้นน้ำมาจากเขตป่าสงวนแห่งชาติภูพาน ไหลลงสู่หนองหาน จังหวัดสกลนคร และเป็นลำน้ำที่คดเคี้ยวทอดยาวผ่านหลายอำเภอไปบรรจบกับแม่น้ำโขงที่ตำบลน้ำก่ำ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม รวมความยาวมากกว่า ๑๒๐ กิโลเมตร ซึ่งโดยปกติจะมีน้ำไหลอยู่ตลอดปี แต่มีความแตกต่างในแต่ละช่วงฤดู คือ ในฤดูฝนจะมีปริมาณน้ำมากจนเกิดเป็นอุทกภัย น้ำท่วมทั้งสองฝั่งลำน้ำ ไร่นา พืชผลเสียหาย ส่วนในฤดูแล้งมีปริมาณน้ำน้อย ขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูกและไม่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค ราษฎรในบริเวณพื้นที่แห่งนี้เดือดร้อนเป็นอย่างมาก

การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก่ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นโครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทุ่มเทเวลาและทรงใช้พระอัจฉริยภาพ เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาน้ำแล้งและน้ำท่วมพื้นที่ทำกินของราษฎรตามแนวสองฝั่งของลำน้ำก่ำ ทรงวาดภาพร่างแนวพระราชดำริในการพัฒนาที่แห่งนี้ และทรงเรียกว่า **“ตัวยึกยือ”** ซึ่งได้ดำเนินงาน ดังนี้

๑. ขุดลอกหนองน้ำทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ รวม ๑๕ แห่ง สามารถเก็บกักน้ำได้มากกว่า ๑๕ ล้านลูกบาศก์เมตร เพื่อบรรเทาปัญหาน้ำท่วมในฤดูฝนและเป็นแหล่งเก็บน้ำไว้ใช้ในช่วงฤดูแล้ง

๒. สร้างประตูประบายน้ำ ๗ แห่ง เพื่อเก็บกักน้ำไว้สำหรับการชลประทานมากกว่า ๕๒ ล้านลูกบาศก์เมตร และเป็นกลไกบริหารจัดการน้ำในช่วงฤดูฝน

๓. สร้างสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้า พร้อมระบบส่งน้ำ ๒๖ แห่ง เพื่อส่งน้ำเข้าสู่พื้นที่การเกษตรโดยตรงประมาณ ๔๒,๐๐๐ ไร่

ภาพฝีพระหัตถ์โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก่ำ

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

“ภาพยึกยือ” ที่มีส่วนหัวอยู่ที่หนองหาน หนองน้ำจืดขนาดใหญ่ที่สุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนลำตัวเป็นปล้องๆ ทอดยาวเลี้ยวลงแม่น้ำโขงนั้น คือประตูประบายน้ำ ที่จะกักกั้นน้ำในลำน้ำก่ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง ซึ่งสามารถเก็บกักน้ำได้ประมาณ ๔๙ ล้านลูกบาศก์เมตร ส่งผลให้พื้นที่การเกษตรที่อยู่สองฝั่งลำน้ำก่ำกว่า ๑๖๕,๐๐๐ ไร่ สามารถเพาะปลูกพืชได้อย่างเต็มที่ ราษฎรที่อยู่บริเวณใกล้หนองน้ำสามารถใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค การเกษตร หรือเลี้ยงสัตว์ได้

ด้วยพระปรีชาสามารถและความตั้งใจพระราชหฤทัยในการบรรเทาความทุกข์ยากเดือดร้อนที่ราษฎรต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติ ทั้งน้ำแล้งและน้ำท่วม ให้มีน้ำใช้อย่างพอดี ในวันนี้ แนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ประสบผลแล้วด้วยความสุขของราษฎรที่สามารถทำการเกษตร เพาะปลูกพืชต่างๆ และได้เลี้ยงสัตว์ มีรายได้ที่มั่นคงขึ้น

โครงการพัฒนาลุ่มน้ำลำพะยังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลสองเปลือย อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

เมื่อปี ๒๕๓๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมราษฎรอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ จึงทำให้ทรงรับทราบถึงปัญหาความทุกข์ยากของราษฎรที่ทํานาแล้วกลับได้เมล็ดข้าวที่ลีบเล็ก เพราะไม่มีแหล่งน้ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริเมื่อปี ๒๕๓๘ ให้สร้างอ่างเก็บน้ำลำพะยังตอนบน และได้พระราชทานพระราชดำริเพิ่มเติมในการขยายพื้นที่ส่งน้ำ พร้อมทั้งให้มีการขุดสระเก็บน้ำประจำไร่นาของเกษตรกร รวมถึงการผันน้ำผ่านอุโมงค์และระบบท่อจากอ่างเก็บน้ำห้วยไผ่ ซึ่งอยู่จังหวัดมุกดาหารมาเติมให้พื้นที่ลุ่มน้ำลำพะยังตอนบน เพื่อขยายพื้นที่รับน้ำชลประทานให้มากขึ้น

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

“...น้ำลำพะยังนี้ไม่เคยพรอก แต่ว่าลุ่มน้ำอีกลุ่มหนึ่งข้ามภูเขาไป จังหวัดมุกดาหารมีจุดที่จะสร้างอ่างเก็บน้ำได้น้ำมากกว่าลำน้ำลำพะยัง ไปสร้างที่อ่างเก็บน้ำห้วยไผ่จะเก็บน้ำได้ค่อนข้างมากเกือบๆ ๑๐ ล้านลูกบาศก์เมตรและน้ำนี้ก็เหลือ ให้เจาะอุโมงค์มาเติมน้ำที่ลำพะยัง...” พระราชดำรัสเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๓๘ และพระราชทานพระราชดำรัสเพิ่มเติมว่า “...ให้กรมชลประทานพิจารณาดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาลุ่มน้ำลำพะยังตอนบน อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยพิจารณาก่อสร้างอ่างเก็บน้ำลำพะยังตอนบน (ห้วยวังคำ) เพื่อช่วยเหลือราษฎรบ้านกุดตอแก่น และหมู่บ้านอื่นๆ ให้มีน้ำใช้ทำการเกษตรและอุปโภคบริโภคตลอดปี พร้อมทั้งพิจารณาผันน้ำจากลำห้วยยาง (ต้นน้ำห้วยบางทราย) ลงมาเติมให้กับอ่างเก็บน้ำลำพะยังตอนบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ...”

นอกจากนี้ได้มีการยกระดับการกักเก็บน้ำอ่างลำพะยังตอนบนขึ้นอีก ทำให้สามารถเก็บน้ำได้เพิ่มขึ้นจากเดิม ๓,๕๐๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร เป็น ๔,๐๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร รวมทั้งได้ผันน้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยไผ่ อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร ผ่านอุโมงค์ลอดผ่านภูเขามายังพื้นที่รับประโยชน์ ทำให้ราษฎรอำเภอเขาวงมีน้ำเพื่อการเกษตรเพิ่มมากขึ้น พื้นที่การเกษตรที่ได้รับน้ำจากโครงการนี้มีจำนวนรวมมากกว่า ๕๘,๐๐๐ ไร่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานชื่ออุโมงค์ผันน้ำนี้ว่า “ลำพะยังภูมิพัฒน์” อันหมายถึง อุโมงค์ผันน้ำที่นำความเจริญมาสู่แผ่นดินลุ่มน้ำลำพะยัง ซึ่งในทุกวันนี้ ราษฎรต่างได้รับประโยชน์จากพระราชดำริการพัฒนาแหล่งน้ำแห่งนี้ นำมาซึ่งความสุขแห่งการดำเนินชีวิตและความเจริญของผืนแผ่นดิน สมดังพระราชประสงค์ทุกประการ

โครงการพัฒนาลุ่มน้ำห้วยบางทรายตอนบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดมุกดาหาร

พื้นที่บริเวณนี้แต่เดิมเป็นพื้นที่แห้งแล้ง ป่าไม้ถูกทำลาย ราษฎรมีความลำบากยากแค้นในการทำการเกษตรที่ไม่ได้ผล ด้วยความเดือดร้อนของราษฎรนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งน้ำและการพัฒนาอาชีพแก่ราษฎรเมื่อปี ๒๕๓๗ ในรูปแบบของการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ โดยการกำหนดพื้นที่โครงการออกเป็นเขตให้สอดคล้องกับโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนารูปแบบต่างๆ ที่เหมาะสม คือ เขตพัฒนาอาชีพ เขตพัฒนาการเกษตร และเขตอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าและต้นน้ำลำธาร

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

จากการสร้างอ่างเก็บน้ำในพื้นที่ ๗ อ่าง ทำให้มีพื้นที่ทางการเกษตรได้รับประโยชน์รวม ๘,๙๐๐ ไร่ สามารถป้องกันรักษาป่าไม้ในพื้นที่โครงการได้มากกว่า ๑๘๔,๐๐๐ ไร่ และฝึกอบรมเยาวชนให้เกิดจิตสำนึกในการหวงแหนและดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ให้คงอยู่อย่างยั่งยืน พร้อมทั้งเพาะชำกล้าไม้ใหญ่เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำ

ปัจจุบันราษฎรห้วยบางทรายมีรายได้และชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากการทำการเกษตรตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ การปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน การใช้ปุ๋ยอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีผลทำให้ดินมีคุณภาพที่ดีขึ้น สามารถเพาะปลูกพืชต่างๆ เพื่อการพาณิชย์ได้เป็นอย่างดี รวมไปถึงความเข้มแข็งของราษฎรจึงทำให้สามารถรวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรห้วยบางทราย ที่มีสมาชิกมากกว่า ๑,๒๐๐ คน ในวันนี้รายได้ของราษฎรเพิ่มมากขึ้นจาก ๒๔,๗๒๒ บาทต่อคนต่อปี เป็น ๓๘,๗๕๔ บาทต่อคนต่อปี มีความสุขตามอัตภาพและดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง

โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยสามพาดอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดอุดรธานี

โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยสามพาดฯ มีพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการครอบคลุม ๓ อำเภอของจังหวัดอุดรธานี รวมพื้นที่ ๑๖,๙๑๐ ไร่ ประกอบด้วย ตำบลบ้านตาด อำเภอเมือง ตำบลโนนสูง และตำบลหนองแสง อำเภอหนองแสง และตำบลเสือเพลิง อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี ซึ่งความจุของอ่างเก็บน้ำห้วยสามพาด ๑๕ ลูกบาศก์เมตร มีระบบ คลองส่งน้ำ ๑๑ สาย ความยาว ๓๗.๙๓๐ กิโลเมตร และคูส่งน้ำ ๑๗๒ สาย ความยาว ๘๘.๘๘๑ กิโลเมตร

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

ราษฎรในเขตพื้นที่รับน้ำนี้ได้รวมกลุ่มกันจัดตั้งสหกรณ์ผู้ใช้น้ำอ่างเก็บน้ำห้วยสามพาด เพื่อร่วมมือกันดูแล การส่งน้ำและบำรุงรักษาคลอง รวมทั้งการวางแผนการเพาะปลูกพืชตามฤดูกาลและความต้องการของตลาด

จากการที่มีน้ำเพื่อการเกษตร ส่งผลให้การทำนาปีในพื้นที่ ๑๕,๗๙๙ ไร่ ได้ผลผลิตเฉลี่ย ๕๕๐ กิโลกรัมต่อไร่ ส่วนการทำนาปรังในพื้นที่ ๑,๒๐๐ ไร่ ได้ผลผลิตเฉลี่ย ๔๕ กิโลกรัมต่อไร่ และยังสามารถปลูกพืชอื่นๆ ได้อีก เช่น แตงโม แตงร้าน และข้าวโพด เป็นต้น

โครงการศูนย์พัฒนาและบริการด้านการเกษตรห้วยซอน-ห้วยซั่ว (หลัก ๒๒) สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ศูนย์พัฒนาและบริการด้านการเกษตรห้วยซอน-ห้วยซั่ว ตั้งอยู่ที่บ้านนายาง เมืองนาทรายทอง อำเภอเวียงจันทน์ กิโลเมตรที่ ๒๒ นับเป็นโครงการพัฒนาแห่งแรกในประเทศไทยสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว) ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระมหากรุณาธิคุณให้จัดตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๕๓๗ ตามที่นายไกลสอน พมวิหาร อดีตประธานประเทศ ได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานโครงการในลักษณะเช่นเดียวกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

“...ถ้ามีประเทศสองประเทศอยู่ติดกัน จะหนีจากกันก็หนีไม่พ้น จารีตประเพณีวัฒนธรรมก็ใกล้เคียงกันเหลือเกิน แต่คนที่อยู่อย่างนี้ ถ้าไม่คบกันเป็นเพื่อนจะเป็นไปได้อย่างไร ตรงกันข้ามแทนที่จะแข่งขัน จะกัดกันอะไรกันนโยบายที่ดีคือ ควรจะปรับสภาพให้เท่าเทียมกัน มันถึงจะเป็นเพื่อน และความปอกติสุขก็จะเกิดขึ้น...”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อปี ๒๕๓๗

บริเวณพื้นที่แห่งนี้ มีสภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาด้านเกษตรกรรม พื้นที่ประมาณ ๓๒๕ ไร่ มีลำห้วย ๒ สาย คือ ห้วยซอนและห้วยซั่ว และมีหมู่บ้านที่อยู่รายล้อมศูนย์ฯ เป็นเป้าหมายในการพัฒนา โดยใช้แนวทางการดำเนินกิจกรรมเช่นเดียวกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ แบ่งเป็น ด้านการประมง ปศุสัตว์ พัฒนาที่ดินและพัฒนาด้านพืช และการฝึกอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรที่มาศึกษาดูงาน รวมทั้งการดูแลและแนะนำความรู้ด้านต่างๆ

ผักอินทรีย์

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

ผลแห่งการพัฒนา มีส่วนช่วยให้ความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจโดยรวมดีขึ้น เห็นได้จากการมีผลผลิตข้าวจากการทำนาปีและนาปรังโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้น มีกิจกรรมการผลิตภาคการเกษตรอื่นๆ ที่ขายเป็นรายได้ที่เพิ่มขึ้น เช่น พืชไร่ ผัก ไม้ผล เลี้ยงสัตว์และเลี้ยงปลา เป็นต้น นอกจากนี้ ยังเอื้อประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพอื่นๆ ด้วย เช่น การรับจ้างทำนา การค้าขายผลผลิตทางการเกษตร ทำเครื่องเรือน และอาชีพเสริมในครัวเรือน เช่น การจักสาน กระติบข้าว การตัดเย็บเสื้อผ้า ส่งผลให้ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดการขยายตัวของประชากรและครัวเรือนเพิ่มขึ้น มีการรวมกลุ่มทางสังคมมากขึ้น เกิดการประสานความร่วมมือนำไปสู่การได้รับประโยชน์ร่วมกันในชุมชน ทำให้สังคมเข้มแข็ง

นับเป็นต้นแบบของการพัฒนาแบบบูรณาการและเป็นศูนย์กลางแห่งการศึกษาเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงร่วมกันทั้งภาครัฐ ประชาชนและประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงอีกแห่งหนึ่งของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการพัฒนาร่วมกันระหว่างมิตรประเทศในภูมิภาคแห่งนี้ให้เกิดความมั่นคงสืบไป

● โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ภาคใต้

พื้นที่ภาคใต้จำนวน ๑๔ จังหวัด ดังนี้ กระบี่ ชุมพร ตรัง นครศรีธรรมราช นราธิวาส ปัตตานี พังงา พัทลุง ภูเก็ต ยะลา ระนอง สงขลา สตูล และสุราษฎร์ธานี

ภาคใต้ของประเทศไทยเป็นดินแดนแห่งคาบสมุทรและชายฝั่งทะเลที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติอันนานาชนิด มีฝนตกชุกมากกว่าภาคอื่นๆ เป็นแหล่งปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ข้าว ยางพารา ปาล์มน้ำมัน เป็นต้น รวมทั้งเป็นแหล่งการทำประมงที่สำคัญ ส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจของภาคใต้โดยรวมมีความเจริญ การหมุนเวียนเศรษฐกิจดีกว่าภาคอื่นๆ ของประเทศ แต่ในระยะเวลาที่ผ่านมา มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ โดยไม่มีการทดแทน ฟื้นฟู หรือการพัฒนาส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม รวมถึงปัญหาอุทกภัยในช่วงฤดูฝนที่มีระยะเวลานานกว่าภาคอื่นๆ ได้สร้างความเสียหายต่อเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพของราษฎร

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ และพระบรมวงศ์ ทรงเข้าพระราชหฤทัยในปัญหาของราษฎร จากการเสด็จฯ ไปยังพื้นที่ภาคใต้ทุกจังหวัด ทอดพระเนตรเห็นความเดือดร้อนและปัญหาที่ราษฎรต้องประสบ ด้วยเหตุนี้จึงได้พระราชทานพระราชดำริในการแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้มีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในเขตพื้นที่ภาคใต้ถึง ๘๘๔ โครงการ (กันยายน ๒๕๕๘) ซึ่งส่งผลสำเร็จตามแนวพระราชดำริ โดยมีตัวอย่างดังนี้

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ทำให้ทรงทราบถึงปัญหาดินเปรี้ยว ที่มีสารประกอบไพไรท์ ทำให้เกิดกรดกำมะถัน (Sulfuric Acid) เมื่อดินแห้งทำให้ดินเปรี้ยวจัดราษฎรไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ ได้ทรงวิเคราะห์ดินจังหวัดนราธิวาส จากเอกสารพระราชทาน ดังนี้

ส่วนใหญ่เป็นสภาพพรุเก่า ดินประกอบด้วย พีชที่ทับถมมาเป็นเวลานานและผสมกับน้ำทะเล มีผลให้เป็นดินที่มีแร่ธาตุกำมะถัน เมื่อผสมกับอากาศก็กลายเป็นออกไซด์ และเมื่อผสมกับน้ำก็กลายเป็นกรดกำมะถัน (Sulfuric Acid)

การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

จากปัญหาที่เกิดขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้น เพื่อศึกษาวิจัย การแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยวให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อีก เช่น โครงการแก่งัดดิน การพัฒนาดินอินทรีย์และดินเปรี้ยวจัด การใช้น้ำจืดชะล้างกรดออกจากดิน การศึกษาการปลูกไม้โตเร็วในพื้นที่พรุ การพัฒนาระบบปลูกพืช การคัดเลือกพันธุ์ไม้ที่มีความเหมาะสมในสังคมป่าพรุ การปรับปรุงและบำรุงรักษาป่า การทำสวนยางครบวงจร การส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ และการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ เป็นต้น

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ สามารถแก้ปัญหา ดินเปรี้ยวให้สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตรได้อีก ครั้งหนึ่ง ส่งผลให้เกษตรกรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีโอกาสในการพัฒนาอาชีพ และมีรายได้จากผลผลิตทางการเกษตรที่มั่นคงกว่าเดิม ทั้งนี้ด้วยแนวพระราชดำริที่ทรงเข้าใจในธรรมชาติและ ทรงใช้วิธีการที่เรียบง่ายในการแก้ปัญหา แต่ผลที่ได้กลับยิ่งใหญ่ และยังประโยชน์สูงสุดแก่ผู้คนและทรัพยากรธรรมชาติอย่างมาก

โครงการพัฒนาพื้นที่หนองใหญ่อันเนื่องมาจากพระราชดำริ แก้มลิง จังหวัดชุมพร

โดยปกติในช่วงฤดูฝน จังหวัดชุมพรมักประสบกับปัญหาน้ำท่วมที่สร้างความเดือดร้อนแก่ประชาชนมาโดยตลอด เพราะสภาพพื้นที่ที่เป็นที่ราบลุ่ม และมีคลองท่าตะเภา ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักของเมืองที่มีความลาดชันมาก ทำให้น้ำในคลองท่าตะเภาล้นตลิ่งเข้าท่วมพื้นที่ตัวเมืองชุมพรเป็นประจำทุกปี แต่ในปี ๒๕๔๐ เนื่องจากมีพายุโซนร้อนซิด้า ฝนตกหนักติดต่อกันหลายวันจึงกลายเป็นอุทกภัยที่หนักกว่าทุกปีที่ผ่านมา สร้างความเดือดร้อนและความเสียหาย ทั้งชีวิต ทรัพย์สิน การประกอบอาชีพ และเศรษฐกิจอย่างมาก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงศึกษาวิเคราะห์สภาพพื้นที่ของตัวเมืองชุมพรอย่างละเอียดรอบคอบ โดยการใช้แนวพระราชดำริ “แก้มลิง” ดังที่ได้พระราชทานพระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐ ความว่า

“...เมื่อสองเดือนมีน้ำท่วมหนักในประเทศในหลายจังหวัด แต่ที่ดูรุนแรงที่สุดคือที่จังหวัดชุมพร โดยที่ยังไม่ถึงเวลาที่จะมีพายุไต้ฝุ่นและโซนร้อนมา ฝนลงมาจนทำให้น้ำท่วมเอง ชุมพรมีความเสียหายเป็นจำนวนมหาศาล... เห็นว่ามีที่แห่งหนึ่งที่เราควรทำเป็นแก้มลิงได้โดยธรรมชาติ คือ มีหนองใหญ่... งานจึงเริ่มโดยทำการขุดและทำเป็นทอ มีประตูน้ำที่จะทะลุออกไปในหนองใหญ่ เพื่อที่จะระบายน้ำลงคลอง...”

การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

การดำเนินงานดังกล่าวนี้ ได้มีการขุดคลองระบายน้ำและขุดลอกคลองเพื่อให้สามารถระบายน้ำออกสู่ทะเลได้เร็วขึ้น การปรับปรุงคลองระบายน้ำและประตูระบายน้ำเพื่อให้สามารถผันน้ำและระบายน้ำได้มากขึ้น การพัฒนาพื้นที่หนองใหญ่ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำของจังหวัดชุมพร จากเดิมที่เก็บกักน้ำได้ ๒,๐๐๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร เพิ่มขึ้นเป็น ๓,๐๐๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร รวมทั้งได้มีการวางแผนระบบเตือนภัยน้ำท่วมเมืองชุมพร และขยายผลระบบโทรมาตรขนาดเล็กให้ครอบคลุม ๕ ลุ่มน้ำย่อย คือ คลองชุมพร คลองสวี คลองตะโก คลองหลังสวน และคลองละแม

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

ในวันนี้ โครงการแก้มลิง จังหวัดชุมพร เป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องของการป้องกันน้ำท่วมเมืองอย่างเป็นระบบ เป็นการป้องกันและหาแนวทางแก้ไข โดยการผสมผสานความรู้ทางวิชาการและความเข้าใจและคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศเป็นแนวทางหลักในการดำเนินงานสนองพระราชดำริ ซึ่งทำให้จังหวัดชุมพรไม่ต้องประสบปัญหาน้ำท่วมอีกต่อไป ทั้งนี้ด้วยพระราชดำริที่เรียบง่าย แต่ผลที่เกิดขึ้นนั้น นำมาซึ่งประโยชน์สุขแก่ประชาชนอย่างแท้จริง

โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ปากพนังเป็นเมืองท่าที่สำคัญของนครศรีธรรมราช ในอดีตเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรต่างๆ และทำนาได้ผลดีจึงเป็นอู่ข้าวอู่น้ำที่สำคัญ แต่เมื่อเวลาเปลี่ยนไปตามความเจริญที่เน้นวัตถุและเป็นสังคมแห่งการบริโภค จึงได้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย โดยขาดจิตสำนึกที่จะดูแลรักษา ทั้งจากการบุกรุกทำลายป่าไม้ในพื้นที่ต้นน้ำ การใช้น้ำจืดที่มีมากขึ้น ทำให้ลำนํ้าธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังมีปริมาณลดลงจนถึงจุดวิกฤต นำมาซึ่งปัญหาต่างๆ ดังนี้

๑. ปัญหาน้ำทะเลรุกเข้าไปตามลำน้ำถึงอำเภอชะอวด เป็นระยะทางมากกว่า ๑๐๐ กิโลเมตร ทำให้พื้นที่นาข้าวกว่า ๕๐๐,๐๐๐ ไร่ ลดจำนวนลงไปกว่าครึ่ง ราษฎรบางส่วนละทิ้งผืนดิน บางส่วนหันไปรับจ้าง ทำนาจ้าง ส่วนที่เหลือยังคงทำนาต่อแต่ต้องประสบกับปัญหาราคาข้าวตกต่ำ

๒. ปัญหาระหว่างคนทำนาข้าวกับคนทำนาจ้าง เนื่องจากการทำนาจ้างที่ปราศจากการควบคุมดูแล มีการถ่ายเทน้ำเสียลงสู่ลำน้ำธรรมชาติและที่ดินข้างเคียง ทำให้ชาวนาบางส่วนไม่สามารถนำน้ำไปใช้ประโยชน์ได้ สภาพน้ำเค็มแพร่กระจายออกไปตามฝั่งแม่น้ำปากพนังและลำน้ำสาขา ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งรุนแรงระหว่างผู้ทำนาจ้างและนาข้าว

๓. ปัญหาน้ำท่วม โดยเฉพาะในช่วงที่มีฝนตกหนักและมีน้ำทะเลหนุนขึ้นสูง ทำให้เกิดน้ำท่วมขังอยู่เป็นเวลานานและมีระดับสูง พื้นที่น้ำท่วมมีมากกว่า ๗๘๐,๐๐๐ ไร่ คิดเป็นมูลค่าความเสียหายประมาณปีละ ๒๒๔ ล้านบาท

การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงรับทราบปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ภัยธรรมชาติ และความเดือดร้อนนี้มาโดยตลอด ทรงศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาและพระราชทานแนวพระราชดำริ โดยมีสาระสำคัญ คือ “...ให้พิจารณาก่อสร้างประตูระบายน้ำพร้อมอาคารประกอบที่บริเวณปากแม่น้ำพนังเพื่อป้องกันน้ำเค็มบุกรุกและเก็บกักน้ำจืดไว้ในลำน้ำให้ราษฎรใช้ทำการเกษตรและอุปโภคบริโภค พร้อมทั้งพิจารณาขุดคลองระบายน้ำแยกจากแม่น้ำปากพนังเพื่อบรรเทาปัญหาน้ำท่วม...”

กลไกที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ประตูระบายน้ำ “อุทกวิถีสลพิษ” ซึ่งเป็นนามพระราชทานที่มีความหมายถึงความสามารถแบ่งแยกน้ำจืดน้ำเค็มได้สำเร็จ นั่นคือ มีการบริหารจัดการอย่างสมดุลปิดกั้นน้ำเค็มไม่ให้รุกเข้าไปในลำน้ำ กักเก็บน้ำจืดไว้ใช้

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

การบริหารจัดการโครงการฯ เป็นในรูปผสมผสานทั้งหลักวิชาการและเทคโนโลยี การจัดการน้ำของกรมชลประทาน ผสานกับการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น ในรูปของคณะกรรมการเปิด-ปิดประตูระบายน้ำ เพื่อให้ได้ประโยชน์แก่คนและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอย่างสมบูรณ์ ส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำปากพนังเป็นไปอย่างเกื้อกูลกันของทุกฝ่าย ยุติความขัดแย้งที่เกิดขึ้น นำไปสู่การพัฒนาพื้นที่อย่างสมดุลและยั่งยืน

โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำบางนราอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส

แม่น้ำบางนราเป็นแม่น้ำสายหลักของจังหวัดนราธิวาส มีความยาวประมาณ ๖๐ กิโลเมตร ไหลผ่านพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอดากใบ ออกสู่ทะเล ๒ ทาง ทางหนึ่งไหลออกทะเลฝั่งอ่าวไทย ที่ปากแม่น้ำอำเภอเมือง ส่วนอีกทางหนึ่งไหลลงสู่แม่น้ำโก-ลก บริเวณอำเภอดากใบ เมื่อเกิดเหตุความไม่สมดุลของธรรมชาติ เช่น เมื่อถึงเวลาน้ำทะเลขึ้น น้ำเค็มรุกเข้าไปในลำน้ำ ทำให้ระบบนิเวศเสื่อมโทรม เมื่อมีปริมาณฝนมาก หรือน้ำในลำน้ำสาขามาก ก่อให้เกิดน้ำท่วมพื้นที่เกษตรกรรมและทรัพย์สินเสียหาย รวมถึงการไม่มีแหล่งน้ำ หรือระบบกักเก็บน้ำในพื้นที่ จึงทำให้ราษฎรขาดแคลนน้ำจืด และเมื่อน้ำไหลผ่านพื้นที่พรุ เขตดินเปรี้ยว น้ำก็จะกลายเป็น้ำเปรี้ยวไม่สามารถอุปโภค บริโภค และเพาะปลูกพืชได้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนและสิ่งแวดล้อมมากมาย

การดำเนินงานสนองพระราชดำริ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักถึงปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรที่ประกอบอาชีพการเกษตร สองฝั่งแม่น้ำบางนรา ได้พระราชทานพระราชดำริให้กรมชลประทานก่อสร้างประตูระบายน้ำที่ปากแม่น้ำบางนรา พร้อมระบบชลประทานและระบบระบายน้ำเพื่อช่วยเหลือราษฎรในการเก็บกักน้ำจืด บรรเทาอุทกภัยและป้องกันน้ำเค็ม โดยทรงยึดหลักการว่า “...วิทยาการกับความคิดเป็นปัจจัยสำคัญคู่กัน จำเป็นต้องใช้ประกอบกัน...ต้องคิดให้แยบคาย อย่างละเอียดรอบคอบ ประกอบด้วยเหตุผลจนเห็นแจ้งถึงจุดมุ่งหมายอันถูกต้องเที่ยงตรงของการที่จะทำ รวมทั้งวิถีทางปฏิบัติที่ครอบคลุมทุกขั้นตอน...” และพระราชทานพระราชดำริเพิ่มเติมที่มีหลักการสำคัญว่า ต้องหากลวิธีแยกน้ำ ๓ รส คือ น้ำจืด น้ำเปรี้ยว และน้ำเค็มที่ผสมปนเปกันออกจากกัน ด้วยการสร้างระบบเก็บกักน้ำจืด ระบบส่งน้ำให้พื้นที่เกษตรกรรม และเพื่อการอุปโภค-บริโภค สร้างระบบป้องกันน้ำเค็มบุกรุก และสร้างระบบระบายน้ำเปรี้ยวออกจากพื้นที่

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำบางนราอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ ครอบคลุมพื้นที่รับประโยชน์ ๒๙๑,๐๐๐ ไร่ สามารถเริ่มเก็บกักน้ำได้ตั้งแต่ปี ๒๕๓๓ โดยใช้วิธีการบริหารจัดการน้ำอย่างสมดุล โดยการควบคุมการเปิด-ปิดบานปิดกั้นน้ำเค็มรุกล้ำ รวมถึงมีระบบรับส่งสัญญาณข้อมูลทางไกล ช่วยในการควบคุมการเปิด-ปิดอาคารบังคับน้ำ มีผลทำให้สามารถบรรเทาภาวะอุทกภัย โดยลดจำนวนวันน้ำท่วมขังและบรรเทาความเสียหายแก่ผลผลิตการเกษตรได้ ตลอดจนช่วยลดปัญหาน้ำเปรี้ยวในแม่น้ำบางนราให้มีคุณภาพน้ำดีกว่าเดิม

ในวันนี้ ประชาชนสองฟากฝั่งแม่น้ำบางนรา ทั้งผู้นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม สามารถดำรงชีวิตและประกอบอาชีพที่แตกต่างกันได้อย่างเกื้อกูลบนผืนนาเขียวขจีและท้องทะเลอันอุดมไปด้วยสัตว์น้ำนานาชนิดอย่างมีความสุข

โครงการป้องกันและบรรเทาอุทกภัยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสงขลา

อำเภอหาดใหญ่ เป็นเมืองศูนย์กลางเศรษฐกิจที่สำคัญของภาคใต้และเป็นเมืองที่มีการเจริญเติบโตและชุมชนขยายตัวอย่างรวดเร็ว เมื่อเกิดภาวะฝนตกหนักทำให้ปริมาณน้ำล้นคลองอยู่ตะเภา เกิดอุทกภัยสร้างความเสียหายแก่พื้นที่เกษตรกรรม บ้านเรือน พื้นที่ธุรกิจการค้าขาย ตลอดจนชีวิตและทรัพย์สิน คิดเป็นมูลค่าความเสียหายมากกว่า ๔,๐๐๐ ล้านบาท

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงห่วงใยในปัญหาที่เกิดขึ้นและได้พระราชทานพระราชดำริในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๓๑ ความว่า “...การสร้างอ่างเก็บน้ำที่คลองอยู่ตะเภาคงไม่สามารถดำเนินการได้เพราะไม่มีทำเลที่เหมาะสม...การแก้ไขและบรรเทาน้ำท่วมที่ควรพิจารณาดำเนินการน่าจะได้แก่ การขุดคลองระบายน้ำขนาดใหญ่ให้ทำหน้าที่แบ่งน้ำจากคลองอยู่ตะเภาหรือช่วยรับน้ำที่ไหลลงมาท่วมตัวอำเภอหาดใหญ่ให้ระบายลงสู่ทะเลสาบสงขลาโดยเร็ว นอกจากนั้น หากต้องการที่จะป้องกันน้ำท่วมพื้นที่ชุมชนและพื้นที่ธุรกิจให้ได้ผลโดยสมบูรณ์แล้ว...ควรพิจารณาสร้างคันกั้นน้ำรอบบริเวณพื้นที่ดังกล่าว พร้อมติดตั้งระบบสูบน้ำออกจากพื้นที่ไม่ให้ท่วมขังตามความจำเป็น ทั้งนี้ให้พิจารณาร่วมกับระบบของผังเมืองให้มีความสอดคล้องและได้รับประโยชน์ร่วมกันด้วย...”

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

การขุดลอกคลองธรรมชาติ พร้อมอาคารประกอบเพื่อให้สามารถระบายน้ำได้เร็วขึ้น รวมถึงการติดตั้งระบบโทรมาตร เพื่อคาดการณ์และเตือนภัย แม้ว่าในปี ๒๕๕๓ เกิดพายุดีเปรสชันถล่มเข้าพื้นที่ของจังหวัดสงขลา มีปริมาณน้ำที่ไหลบ่าสูงถึง ๑,๖๒๕ ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที ซึ่งสูงกว่าการรองรับปริมาณน้ำของระบบการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม แต่เมื่อประเมินผลสำเร็จจากการรับมือในปี ๒๕๕๓ แม้จะมีมวลน้ำมากกว่า ระดับน้ำท่วมลึกและกินพื้นที่กว้างกว่า แต่จำนวนวันที่น้ำท่วมขังและอัตราการลดลงของน้ำสามารถระบายน้ำได้เร็วกว่าเดิม ช่วยลดความเสียหายของทรัพย์สินและชีวิตของประชาชนได้ดีกว่าเดิม

โครงการระบายน้ำพรุโตะแดงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส

ป่าพรุโตะแดง เป็นพืชน้ำจัดขนาดใหญ่ของประเทศ มีพื้นที่ประมาณ ๑๒๕,๖๒๕ ไร่ อยู่ในเขตอำเภอเมืองนราธิวาส อำเภอดากใบ อำเภอสุไหงปาดี และอำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส สภาพเดิมมีความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทั้งพืชและสัตว์น้ำ แต่เนื่องจากการขยายตัวของชุมชนและความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน ราษฎรที่อาศัยอยู่โดยรอบขอบพรุโตะแดงได้บุกรุกที่ดินเข้ามาทำกินในพื้นที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ รวมถึงปัญหาไฟไหม้ป่าพรุโตะที่เกิดขึ้นโดยมีสาเหตุหลักมาจากราษฎรจุดไฟเผาป่าพรุโตะในช่วงฤดูแล้ง เพื่อเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานพระราชดำริเมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ ความว่า **“...ให้บริหารจัดการน้ำในพื้นที่ป่าพรุโตะแดงโดยเอื้อประโยชน์แก่ป่าและไม่เกิดผลกระทบต่อชุมชน...”**

การดำเนินงานในพื้นที่ได้เน้นการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ป่าพรุโตะแดง เพื่อป้องกันไฟไหม้ป่า ลดจำนวนต้นไม้ยืนตาย และลดผลกระทบเรื่องน้ำท่วม เช่น ในช่วงก่อนฤดูฝน ค่อยๆ พร่องน้ำออกจากพรุโตะ เพื่อให้พรุโตะเป็นแก้มลิงรองรับปริมาณน้ำฝนที่จะตกหนักในเดือนพฤศจิกายน มีการจัดทำขอบเขตการใช้พื้นที่พรุโตะให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศทางภูมิศาสตร์และการตรวจสอบสภาพพื้นที่ เพื่อให้บริหารจัดการป่าพรุโตะได้ตามสภาพที่เกิดขึ้นจริง ตลอดจนการก่อสร้างอาคารบังคับน้ำ ๓ แห่ง เพื่อให้สามารถบริหารจัดการน้ำระหว่างพรุโตะตอนบนและตอนล่างซึ่งมีระดับพื้นที่ต่างกันได้อย่างสมบูรณ์ จัดสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้น หรือ Check Dam เพื่อรักษาความชุ่มชื้นให้แก่ดินและเป็นแนวทางป้องกันไฟไหม้ป่าพรุโตะ รวมทั้งการสร้างจิตสำนึกให้แก่ราษฎร เช่น ให้ราษฎรเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าและตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดจากไฟไหม้และการบุกรุกพื้นที่ป่าอีกด้วย

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

การบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ป่าพรุโตะแดงตามแนวพระราชดำริสามารถป้องกันและบรรเทาการเกิดไฟไหม้ได้ และช่วยลดน้ำท่วมในเขตบ้านโคกกระท่อม บ้านโคกยาง บ้านโคกภูแว และบ้านทุ่งนาหว่าน ตำบลพร่อน อำเภอดากใบ จังหวัดนราธิวาส จำนวนกว่า ๓๕๐ ครัวเรือน ๑,๔๐๐ คน และพื้นที่การเกษตรอีกกว่า ๒,๕๐๐ ไร่

โครงการพัฒนาพื้นที่พรุแฆแฆอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดปัตตานี

พรุแฆแฆ หรือพรุลมโซยในภาษาไทย อยู่ในอำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี เป็นพื้นที่พรุที่เสื่อมโทรมและมีน้ำท่วมขังเกือบตลอดทั้งปี สภาพดินเป็นกรดสูง ราษฎรไม่สามารถเพาะปลูกพืชและใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้เลย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริ เมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๓๕ ณ บริเวณพรุแฆแฆ (ตะวันตก) ความว่า “ให้พิจารณาวางแผนโครงการก่อสร้าง ขุดคลองระบายน้ำและอาคารบังคับน้ำ เพื่อช่วยระบายน้ำที่ท่วมขังออกจากพื้นที่และเก็บกักน้ำจืดไว้ให้เกษตรกรใช้ทำการเพาะปลูก และใช้อุปโภค-บริโภคได้ตลอดทั้งปี และเพื่อป้องกันน้ำเค็มไม่ให้ไหลเข้าสู่พื้นที่ที่เพาะปลูก โดยสามารถเป็นแหล่งขยายพันธุ์ปลาน้ำจืดอีกทางหนึ่ง”

พื้นที่ดำเนินการอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลปะเสยาวอ และตำบลบางเก่า อำเภอสายบุรี และตำบลพ้อมิ่ง และตำบลน้ำบ่อ อำเภอบะนาระ พื้นที่รวมประมาณ ๔๙,๐๐๐ ไร่ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้ปรับปรุงคุณภาพดิน ซึ่งมีความเสื่อมโทรมและมีความเป็นกรดสูง โดยการใช้หินปูนฝุ่นจำนวน ๑ ตันต่อไร่ และทดลองปลูกข้าวซึ่งมีเกษตรกรได้ขอเข้าร่วมทดลองด้วย

ผลสำเร็จจากการพัฒนา

จากการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพดิน ทำให้เกษตรกรสามารถทำนาปลูกข้าวในพื้นที่ได้เพิ่มขึ้น มีผลผลิตเฉลี่ย ๕๖๐ - ๕๘๐ กิโลกรัมต่อไร่ นอกจากนี้ หลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าวยังสามารถปลูกพืชไร่พืชผักได้ตลอดทั้งปี เช่น ผักบุ้ง แตงกวา พริกหยวก เป็นต้น รวมถึงสามารถเลี้ยงปลานิลดำ ปลานิลแดง เลี้ยงเป็ดเทศ ไก่พื้นเมือง แพะนม และปลูกพืชอาหารสัตว์ เป็นการลดรายจ่ายภายในครัวเรือนและเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมการเกษตรด้านต่างๆ ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นและมีความมั่นคงในการดำเนินชีวิต

๓๔ ปี มุ่งมั่นสนองพระราชดำริ

ปัจจุบัน สำนักงาน กปร. ยังคงเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ และพระบรมวงศ์ ในการรับสนองพระราชดำริ และประสานการดำเนินงานกับส่วนราชการต่างๆ เพื่อดำเนินงานสนองพระราชดำริมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาถึง ๓๔ ปี ในปี ๒๕๕๘ นี้ ซึ่งทุกหน่วยงานที่ทำงานสนองพระราชดำริ ต่างสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณและมีความมุ่งมั่นทำงานด้วยความตั้งใจและจงรักภักดี ปฏิบัติงานสนองได้เบื้องพระยุคลบาทในการดำเนินงานสนองพระดำรินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่สร้างประโยชน์ให้แก่ประชาชน ชุมชน สังคม และทรัพยากรธรรมชาติของชาติ ให้สามารถทำประโยชน์เกื้อกูลกันอย่างยั่งยืนและมั่นคงต่อประเทศชาติตลอดไป

จัดพิมพ์โดย

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

อาคารสำนักงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

เลขที่ ๒๐๑๒ ซอยอรุณอมรินทร์ ๓๖ ถนนอรุณอมรินทร์ แขวงบางยี่ขัน

เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๔๔๗ ๘๕๐๐-๖ โทรสาร ๐ ๒๔๔๗ ๘๕๖๒

www.rdpb.go.th Facebook.rdpb.project

ISBN : 978-616-7671-37-6

